

Pavlovićev Memoriale i političko-društvene prilike u Zadru

Bratulić Ferić, Anabela

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:010908>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

Anabela Bratulić Ferić

PAVLOVIĆEV *MEMORIALE* I POLITIČKO-
DRUŠTVENE PRILIKE U ZADRU

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Ivana Jukić

Sumentor: dr. sc. Marko Jerković

Zagreb, 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

Anabela Bratulić Ferić

PAVLOVIĆEV *MEMORIALE* I POLITIČKO-
DRUŠTVENE PRILIKE U ZADRU

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Ivana Jukić

Sumentor: dr. sc. Marko Jerković

Zagreb, 2017.

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
2. <i>Paulus de Paulo</i>	2
2.1. Pavlovićeva obitelj i rodbinske veze.....	4
2.2. Pavlovićeva politička uloga u Zadru.....	7
3. <i>Memoriale Pauli de Paulo patritii Iadrensis (1371 - 1408.)</i>	10
4. Iz Pavlovićeve perspektive: društveno-politički odnosi u gradu Zadru.....	14
4.1. Pavlovićev odnos prema vladarima i „aktualnim“ političkim okolnostima.....	14
4.2. Pogled na politička previranja u Dalmaciji.....	27
4.3. Zadar vs. Pag.....	31
4.4. Pavao Pavlović „o sebi“.....	35
5. Zaključak	39
6. Izvori i literatura.....	41

1. Uvod

Tema ovoga rada je Pavlovićev *Memoriale* i političko-društvene prilike u Zadru krajem 14. i početkom 15. stoljeća. Radom se želi analizirati kakav je Pavlovićev stav prema aktualnim političkim i društvenim okolnostima u gradu Zadru krajem 14. i početkom 15. stoljeća te uvidjeti političku pozadinu njegovih „dnevničkih zapisa“. Za vrijeme pisanja ovoga rada koristili smo se primarnim izvorom *Memoriale Pauli de Paulo patritii Iadrensis* (1371. - 1408.).¹ Analiza se temeljila na kritičkom izdanju iz 1904. godine koje je objavio Ferdo Šišić u *Vjesniku kraljevskog zemaljskog arhiva*.²

Rodoslovlje Pavla Pavlovića opisala je Vesna Jakić-Cestarić u svome radu „Obiteljska pripadnost zadarskog kroničara Paulusa de Paulo“.³ O užoj obiteljskoj pripadnosti Pavla Pavlovića pisala je i Ivna Anzulović u svome radu „Pavao Pavlović-istaknuti Zadrani 14. i 15. stoljeća“.⁴ Ovim radom dijelom se nadopunila genealogija Pavla Pavlovića koju je donijela Vesna Jakić-Cestarić, ali se i utvrdila njegova povezanost s pojedinim patricijskim obiteljima u Zadru i Trogiru. Rad „Prilozi za životopis Pavla de Paulo“⁵ upozorava na pojedine netočnosti vezano za Pavlovu obitelj i život, *e.g.* autorica objašnjava zašto Pavlović nije isticao očevo ime u svojoj denominaciji. Andrea Zlatar je odredila književno-žanrovsku pripadnost Pavlovićeva djela *Memoriale* u svome radu *Memoriale Pauli de Paulo patritii Iadrensis*.⁶ Na kraju treba spomenuti knjigu *Zadar u srednjem vijeku do 1409.*⁷ u kojoj su opisane povijesne okolnosti u kojima se našao grad Zadar za vrijeme Pavlovićeva života.

Dakle, u većoj mjeri istražena je obiteljska pripadnost Pavla Pavlovića te književne karakteristike djela. Nedovoljno je istražena osoba samoga pisca te njegov stav prema aktualnim političkim i društvenim okolnostima u gradu Zadru na prijelazu iz 14. u 15.

¹ *Memoriale Pauli de Paulo patritii Iadrensis (1371. - 1408.)*, digessit Ferdinandus Šišić, Zagreb, 1904.

² Djelo je ranije objavio J. G. Schwandtner u nizu *Scriptores rerum hungaricarum*, 1748. godine.

³ Vesna JAKIĆ-CESTARIĆ, „Obiteljska pripadnost zadarskog kroničara Paulusa de Paulo“, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 23, Zadar, 1983. 1984., 48. - 65.

⁴ Ivna ANZULOVIĆ, „Pavao Pavlović-istaknuti Zadrani 14. i 15. stoljeća (oko 1330. - 33 - 1416.)“, u: *Zadarska smotra 1-2, časopis za kulturu, znanost i umjetnost*, Matica hrvatska, Zadar, 1995., 75. - 111.

⁵ Damir KARBIĆ, Lovorka ČORALIĆ, „Prilozi za životopis Pavla de Paulo“, *Rasprave iz hrvatske kulturne prošlosti*, knjiga 1, Zagreb, 1998., 63. - 68.

⁶ Andrea ZLATAR, „*Memoriale Pauli de Paulo patritii Iadrensis*“, u: *Dani hrvatskog kazališta: građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, vol. 17, 1991., 241. - 250.

⁷ Nada, KLAIĆ-Ivo, PETRICIOLI . *Zadar u srednjem vijeku do 1409.*, *Prošlost Zadra*, knjiga 2, Filozofski fakultet Zadar, Zadar, 1976.

stoljeće. Budući da *Memoriale* sadrži važne podatke za povijest grada Zadra i anžuvinsku politiku prema spomenutom gradu, ovaj rad će nastojati prikazati iz Pavlovićeve perspektive važne političke i društvene događaje u gradu Zadru. Na ovaj način saznat ćemo Pavlovićevu ulogu u politici grada Zadra, ali i Pavlov odnos prema gradskom patricijatu. Odnosno doprinijet ćemo istraživanju uloge pojedinca u važnim političkim i društvenim događajima u razdoblju od 1371. - 1408. godine na području Dalmacije i Hrvatskog Kraljevstva.

Najprije ćemo odrediti obiteljsku pripadnost Pavla Pavlovića te objasniti njegovu političku ulogu u srednjovjekovnom Zadru. Zatim ćemo pojasniti kojem žanru pripada djelo. U središnjem dijelu ćemo vidjeti na koji je način Pavlović opisao društvene i političke prilike u gradu Zadru. Iz Pavlovićeve perspektive prikazat ćemo sljedeće: odnos prema vladarima i aktualnoj političkoj situaciji, stranačke sukobe unutar grada Zadra te razmirice između otoka Paga i zadarske općine. Na kraju ćemo vidjeti što je to Pavao napisao o sebi. Potonje će nam pomoći u shvaćanju dnevnog života u gradu Zadru.

Treba istaknuti da postoji puno prostora za analizu Pavlovićeva djela. Zanimljivo je kako *Memoriale* nije preveden s latinskog na hrvatski jezik, a predstavlja važan izvor za poznavanje općenito političkih prilika u gradu Zadru te i šire na političkoj sceni Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Također, *Memoriale* je bitan izvor za istraživanje uloge pojedinca u tim političkim prilikama. Autorica ovoga rada samostalno je prevela sve odlomke iz Pavlovićeva djela koje navodi u ovome radu.

2. Paulus de Paulo

U ovome poglavlju bavit ćemo se obiteljskom pripadnošću Pavla Pavlovića te objasniti njegovu političku funkciju u srednjovjekovnom Zadru. Iznijet ćemo činjenice iz Pavlovićevog privatnog i javnog života. Treba naglasiti da postoji nekoliko teorija o Pavlovićevoj obiteljskoj pripadnosti.

Sve nejasnoće o Pavlovićevoj obiteljskoj pripadnosti potječu iz činjenice što se Pavao u svojoj kronici uvijek naziva samo *Paulus de Paulo*.⁸ Nije bilo lako odrediti njegovu obiteljsku pripadnost zbog oznake *de Paulo*, koja ne označava Pavlovo prezime. Budući da prezimena u dalmatinskim gradovima toga vremena još uvijek nisu bila formirana (osim u rijetkim slučajevima) denominacija ljudi vršila se osobnim imenom i imenom oca ili imenom oca i djeda. U Pavlovićevom slučaju oznaka *de Paulo* pripada imenu djeda⁹, po kojemu je Pavao dobio ime.¹⁰ Dakle, očito je kako u Pavlovoj denominaciji nedostaje ime oca. Vesna Jakić-Cestarić u svome radu „Obiteljska pripadnost zadarskog kroničara Paulusa de Paulo“ iznosi da je Pavlovićev otac *Marinus filius Pauli Viti de Paulo* u dokumentu mletačkog Tajnog vijeća optužen za pomaganje u bijegu trogirске lađe iz zadarske luke.¹¹ To se događalo 1346. i 1347. godine u vrijeme mletačke opsade Zadra. Spomenuta autorica smatra da je tim postupkom Marin pomogao Veneciji da dobije još jednu lađu za opsadu grada. Također, spominje kako se zbog tog sramotnog čina Pavao nikada nije nazivao očevim imenom, osim u službenim notarskim dokumentima.¹² Budući da je Pavao bio utjecajan član zadarskog plemstva, time se ogradio od očeva postupka. S druge strane, Ivna Anzulović u svome radu „Pavao Pavlović-istaknuti Zadrani 14. i 15. stoljeća“ zastupa drugačije mišljenje. Navedena autorica smatra da nije riječ o namjernom izostavljanju očeva imena iz denominacije već da to može biti dokaz ustaljenosti prezimena.¹³ Stoga nije bilo potrebno navođenje imena oca, već je *de Paulo* prezime Pavla Pavlovića u latinskom obliku.¹⁴ Isto mišljenje zastupaju Damir Karbić i Lovorka Čoralić u radu „Prilozi za životopis Pavla de Paulo“. Navedeni autori smatraju kako Marin nije bio na strani Venecije tijekom opsade Zadra te da je Vesna Jakić-Cestarić preoštro osudila ulogu Pavlova oca u pomaganju pri bijegu trogirске lađe.¹⁵ Što se tiče denominacije, primjećuju kako Pavlović ne koristi očevo ime ni u denominaciji drugih zadarskih plemića. Prema tome, moglo bi se pretpostaviti da su zadarski plemići već tada bili određeni svojim imenom i prezimenom. Iz toga slijedi da je Pavao tada jedini *Paulus de Paulo* u Zadru te da mu nije bilo potrebno u svojoj denominaciji isticati očevo ime.¹⁶

⁸ JAKIĆ-CESTARIĆ, n. dj., 48.

⁹ JAKIĆ-CESTARIĆ, n. dj., 48.

¹⁰ JAKIĆ-CESTARIĆ, n. dj., 48.

¹¹ JAKIĆ-CESTARIĆ, n. dj., 51.

¹² JAKIĆ-CESTARIĆ, n. dj., 52.

¹³ ANZULOVIĆ, n. dj., 87.

¹⁴ ANZULOVIĆ, n. dj., 87.

¹⁵ KARBIĆ, ČORALIĆ, n. dj., 65.

¹⁶ KARBIĆ, ČORALIĆ, n. dj., 68.

Treba napomenuti kako je Pavlova obitelj potekla od najuglednije zadarske obitelji Matafara koja je zadržala jedno od najistaknutijih mjesta među zadarskim patricijatom u razdoblju od 13. do početka 15. stoljeća.¹⁷ Prvi sigurno utvrđeni predak Pavla Pavlovića bio je *Paulus Lamprezo*. Naime, u obitelji Pavla Lamprecova ne javlja se obiteljski nadimak Matafari. Pretke Pavla Pavlovića, premda se u poznatim izvorima ne nazivaju Matafari možemo uvrstiti u ogranke te obitelji preko sasvim hipokorističkog oblika koji se našao u oca Lamprecova i u Lampreca Prestina, a osobna imena *Lampredius* i *Prestantius* u istoj obitelji nalazila su se i pravilno izmjenjivala samo u obitelji Matafari.¹⁸ U grani Matafar koja je zadržala nadimak izmjenjivala su se u glavnoj liniji nasljeđivanja imena, od djeda na prvog unuka, imena *Prestanitus/Preste* i *Vilcinna/Volcina*. U drugoj su se grani smjenjivala imena *Lampredius/Lompre* i *Nikola*, a u onoj Pavla Pavlovića *Lampredius/Lamprec/Lompre* i *Paulus*, a uskoro i *Vitus/Vite*. Ime *Marinus* Pavlova oca ušla je u obitelj dvije generacije prije Pavlove.¹⁹

Na temelju iznesenoga, može se zaključiti kako je Pavao Pavlović, dalji predak ugledne obitelji Matafari bio određen svojim imenom i prezimenom. Stoga, nije bilo potrebe za isticanjem očeva imena.

2.1. Pavlovićeva obitelj i rodbinske veze

Iz dviju oporuka Pavla Pavlovića, dviju njegove supruge Grubule te jedne oporuke njegove majke Magdalene mnogo se saznaje o rodbinskim vezama Pavlovićeve obitelji.²⁰ U svojoj kronici Pavao je iznio tek poneku crticu iz privatnog života uglavnom iznoseći događaje vezane za politički život u Zadru. Sukladno s navedenim, objasniti ćemo što je poznato o Pavlovićevom životu i rodbinskim vezama iz gore navedenih oporuka, a u zasebnom poglavlju analizirat ćemo što je Pavao rekao o sebi u svome djelu *Memoriale*.

Nepoznata ostaje godina Pavlovićeva rođenja. Na temelju dokumenata²¹ Vesna Jakić-Cestarić pretpostavlja da je rođen između 1330. i 1333., a umro vjerojatno 1416. godine.

¹⁷ Detaljnije o povezanosti obitelji Pavlović i Matafari pogledati: JAKIĆ-CESTARIĆ, n. dj., 56.

¹⁸ JAKIĆ-CESTARIĆ, n. dj., 276.

¹⁹ JAKIĆ-CESTARIĆ, n. dj., 276.

²⁰ ANZULOVIĆ, n. dj., 75.

²¹ Usp.: JAKIĆ-CESTARIĆ, n. dj., 52.

Prema drugoj teoriji, smatra se da je rođen 1347. ili 1346. godine.²² Pavlova majka Magdalena potječe iz zadarske patricijske obitelji Hvalo. Kao što smo već spomenuli Pavlov otac bio je Marin Vite Pavlović. Pavao je imao sestru Filipu te brata Stjepana.²³ Budući da se u oporukama uz ime Marina i Pavla (*Marinus Viti de Paulo, Paulus Viti de Paulo*) navodi i ime djeda Vite, Ivna Anzulović smatra kako je riječ o imenu pretka od kojeg je potekla ova loza Pavlovića.²⁴ Također, u oporukama se pojavljuje još jedan oblik prezimena Pavlović, a to je *Scire* ili *Sire*. Samo značenje i etimologija navedene riječi nisu poznati. Ivna Anzulović pretpostavlja da se radi o nadimku jedne grane obitelji Pavlović. Osim toga, ne može se utvrditi je li starije Pavlović ili *Scire*. Nadalje, Pavao započinje svoj dnevnik 1371. godine kada mu se rodio sin.²⁵ O spomenutom Pavlovićevom sinu ne postoji više informacija, stoga se pretpostavlja da je umro kao dijete. Pavlović je iz prvog braka imao navedenog sina i kćer Mikilinu. Mikilina se udala za trogirana Petra Zorića s kojim je imala sina Pavla Zorića. On je bio posljednji Pavlovićev potomak. Pavao je, s drugom ženom Grubulom, imao kćeri Deiancillu i Katarinu. Pavlovićeva žena Grubula potjecala je iz trogirске plemićke obitelji Cega. Vrlo je važno objasniti obiteljske odnose Pavlovića i drugih utjecajnih plemićkih obitelji jer ih u svome *Ljetopisu* spominje kao sudionike u političkom životu Zadra. Tako sin njegove tetke Dese (koja se udala za Nikolu Grizogona) aktivno sudjeluje u političkom životu Zadra te je bio sudac i član Gradskog vijeća.²⁶

Oporuka Pavlovićeve supruge Grubule otkriva povezanost obitelji Pavlović sa zadarskom patricijskom obitelji Jurjević čiji su članovi bili kraljevski vitezovi ugarsko-hrvatskog kralja Ludovika Anžuvina. Kraljevski vitezovi bili su članovi patricijata pomoću kojih je kralj Ludovik Anžuvina nesmetano provodio svoju politiku.²⁷ Pavlovići su s Jurjevićima povezani Pavlovom ženom Grubulom (rođenom Cega). Katarina Cega (udana za Frana Jurjevića) spominje se pri sklapanju braka Pavlovićeve kćeri Mikiline. Osim toga, Katarina je izvršiteljica Grubuline oporuke, a njezine sinove Grubula imenuje svojim nasljednicima.²⁸ Pripadnici obitelji Cega članovi su trogirskog Velikog vijeća od sredine 13. stoljeća.²⁹ Štoviše, obitelj Cega sudjelovala je u sukobu trogirskih plemića, nakon

²² ANZULOVIĆ, n.dj., 78.

²³ ANZULOVIĆ, n.dj., 85.

²⁴ ANZULOVIĆ, n.dj., 86.

²⁵ *Memoriale*, 3.

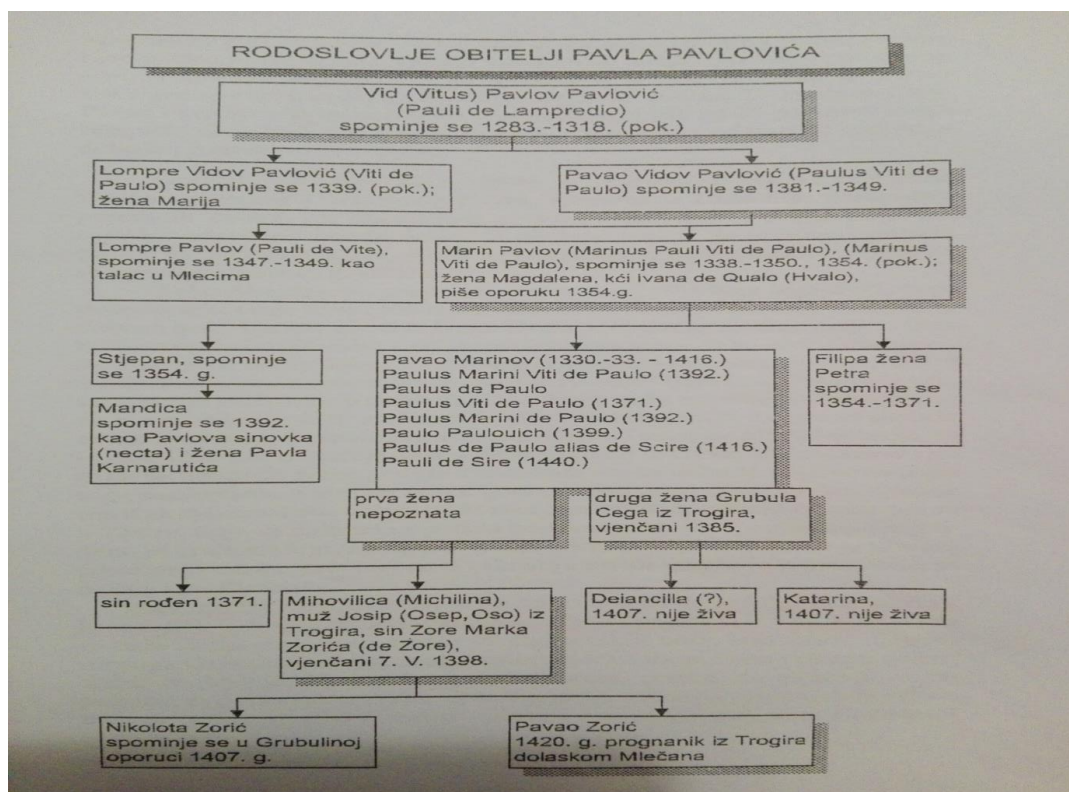
²⁶ *Memoriale*, 18, 19, 24, 56.

²⁷ Branka GRBAVAC, „Zadarski plemići kao kraljevski vitezovi u doba Ludovika I. Anžuvina“, *Acta Histriae* 16 1 - 2, 2008., 92.

²⁸ ANZULOVIĆ, n.dj., 98.

²⁹ Mladen, ANDREIS, *Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji (1805)*, Muzej grada Trogira, 2006., 41.

Ludovikovog napada na Veneciju 1347. godine. Oni su bili članovi prokraljevske stranke.³⁰ Važno je spomenuti kako su rodbinske veze Pavlovića najjače s obitelji Hvalo iz koje potječe Pavlovićeva majka. Preko te obitelji Pavao se povezao s mnogim drugim zadarskim obiteljima kao što su Grizgoni³¹, Varikaše,³² Karnarutići³³ *etc.*³⁴ Slabe obiteljske veze sa strane Pavlova oca i činjenica da se u spomenutim oporukama Pavlovići ne spominju kao Pavlovićevi rođaci pokazuju kako je Pavao posljednji potomak toga roda.

Slika 1. Rodoslovlje obitelji Pavlovića (preuzeto iz: Ivna ANZULOVIĆ, „Pavao Pavlović-istaknuti Zadranin 14. i 15. stoljeća,, str. 97.)

³⁰ ANDREIS, n.dj., 42.

³¹ Grisogono je bio plemićki rod u Zadru. Smatra se da rod pripada izvornom zadarskom plemstvu. <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=7822>, zadnji pristup: 18.6.2017.

³² Varikaša je bila plemićka obitelj iz Zadra. Rodonačelnik obitelji je Varikaša, koji je 1240. godine zabilježen kao jedan od plemića koji je pobjegao iz grada Zadra, nakon pobune protiv Mletačke republike., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63919>, zadnji pristup: 18. 6. 2017.

³³ Karnarutići su bili zadarska plemićka obitelj. čiji članovi su prvi put zabilježeni u popisu zadarskog plemstva 1283. godine. Nakon uspostave mletačke vlasti nad Zadrom 1346. godine jačao je utjecaj Karnarutića, kojih su predstavnici obnašali ugledna duhovna i komunalna zvanja. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30618>, zadnji pristup: 18. 6. 2017.

³⁴ ANZULOVIĆ, n.dj., 98.

O gospodarskoj moći obitelji Pavlović ne zna se mnogo. U Pavlovoj oporuci navodi se kako je svu pokretnu i nepokretnu imovinu ostavio kćeri Mikilini.³⁵ Iako je Pavao obavljao političke funkcije u Zadru koje su bile namijenjene samo za gospodarski najmoćnije zadarske obitelji, iz oporuka se ne primjećuje veliki imetak. Čini se da se Pavao nije okoristio svojim političkim položajem u vrijeme najveće gospodarske moći Zadra dok su mnoge zadarske patricijske obitelji proširile svoje zemljišne posjede. Ivna Anzulović smatra kako se Pavao izdigao svojim osobnim sposobnostima i ugledom te da nije imao vremena za stvaranje kapitala.³⁶ Pavlovići su najviše zemlje imali u samoj blizini Zadra. O bogatstvu Pavlovićeve obitelji najviše govori činjenica da je Pavao morao prodati neka zemljišta kako bi osigurao kćeri Mikilini miraz od 300 dukata. Takav miraz, u to vrijeme, nije bio osobito velik.³⁷ Premda je Pavlović bio obiteljski povezan s najistaknutijim patricijskim obiteljima u Zadru, izgleda da nije postigao veliku gospodarsku moć. Međutim, istaknuo se kao važna politička ličnost u Zadru krajem 14. i početkom 15 stoljeća.

2.2. Pavlovićeva politička uloga u Zadru

Zadarski plemić Pavao Pavlović u hrvatskoj je povijesti ponajviše poznat zbog svog djela *Memoriale* u kojem donosi podatke o srednjovjekovnoj povijesti Zadra i osobito vrijedne podatke o anžuvinskoj politici prema gradu. Do tih podataka došao je jer je sam sudjelovao u politici grada Zadra i na neki način „krojio politiku“ Zadra prema određenim vladarima. Tako Pavao stoji na strani hrvatsko-ugarskog kralja Ludovika, a protiv Mletačke republike nakon Zadarskog mira 1358. godine. Ludovik je spomenutim mirom uklonio mletačku vlast s cijelog područja Dalmacije i tako osigurao obnovu kraljevske vlasti nad Dalmacijom.³⁸ To je prostorno-politički vrhunac hrvatskog srednjovjekovlja.³⁹ Nadalje, nakon Ludovikove smrti, Pavlović podupire njegovu nasljednicu kćer Mariju i njezinog muža Sigismunda.⁴⁰ Na kraju (zbog izmijenjenih političkih prilika) prelazi u službu Ladislava

³⁵ ANZULOVIĆ, n.dj., 106.

³⁶ ANZULOVIĆ, n.dj., 104.

³⁷ ANZULOVIĆ, n.dj., 108.

³⁸ ŠANJEK, n.dj., 226.

³⁹ Tomislav, RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje. Prostor, ljudi, ideje*, Zagreb, 1997., 80.

⁴⁰ ANZULOVIĆ, n.dj., 76.

Napuljskog. Dakako, Pavlović teži obraniti Zadar od ponovnog pada grada u mletačke ruke. U tome mu je pomogla bliskost s mnogim, gore spomenutim, obiteljima (Matafari, Jurjevići, Varikaša, Cega, *etc.*) koje su također branile interese Zadra i svog patricijskog staleža.

Pavao se prvi put spominje u dokumentima kao odvjetnik 1370. godine. Iduće godine spominje se kao prokurator samostana sv. Krševana, 1374. godine izvršitelj je oporuke⁴¹. Njegovu pravnu naobrazbu potvrđuje i činjenica da je 1372. godine u parnici između Zadra i otoka Paga upravo on stanovnicima Paga preveo izjavu o povratku otoka Paga pod zadarsku upravu s latinskog jezika na slavenski.⁴² Na temelju toga što je pokazivao znanja iz prava, moglo bi se zaključiti kako se Pavao školovao negdje izvan grada, možda u Italiji. Godine 1379. postao je rekor (sudac) grada Zadra. Na tu funkciju biran je još petnaest puta. Niti jedan patricij nije bio toliko puta izabran za suca grada Zadra kao Pavlović.⁴³ To mnogo govori o njegovoj političkoj moći i ugledu. Političke okolnosti u Zadru neposredno poslije smrti Ludovika Anžuvinca Pavlović bilježi u svoj dnevnik. Nakon Ludovikove smrti 1382. godine u Hrvatskoj se razbuktao otpor feudalaca protiv centralne vlasti i kraljica Elizabete i Marije. Otporu se pridružila i Tvrtkova Bosna, koja je unijela u protudvorski pokret vlastite ciljeve i težnju za uspostavom vlasti nad gradskim središtima na istočnom Jadranu.⁴⁴ Budući da je Pavao obavljao vrlo važne političke funkcije u gradu Zadru izvrsno je upućen u politiku grada sve do 1408. godine. Tako Pavlović javlja da je nakon Ludovikova pogreba njegova starija kći Marija okrunjena za kralja.⁴⁵ Zadarski patriciji (među kojima je i Pavlović) izrazili su vjernost kraljicama.⁴⁶ Dakle, Pavlović je podržavao vlast dinastije Anžuvinaca. Također, Pavlović je bio izabran za kneza u tri dalmatinska grada: 1386. za kneza Trogira, 1399. za kneza grada Šibenika i 1408. za kneza Paga.⁴⁷ Nakon što je nastao otpor protiv vlasti kraljica Elizabete i Marije, Pavlović kao član zadarskog patricijata i dalje podržava vlast kraljica. U vrijeme kada se Karlo Drački priprema za preuzimanje hrvatsko-ugarskog prijestolja Sigismund Luksemburški, zaručnik kraljice Marije preuzeo je ulogu savladavanja otpora protiv kraljica. Zadrani su podržali Marijina zaručnika Sigismunda te su na taj način iskazali odanost anžuvinskoj politici.⁴⁸ Iz toga razloga u Pavlovićeve radu pronalazimo osudu urota protiv kraljica. Dakle, čini se kako Pavlović podržava kontinuitet odanosti Zadra anžuvinskoj

⁴¹ Detaljnije pogledati: JAKIĆ-CESTARIĆ, n.dj., 52.

⁴² Detaljnije pogledati: JAKIĆ-CESTARIĆ, n.dj., 53.

⁴³ ANZULOVIC, n.dj., 78.

⁴⁴ RAUKAR, 85.

⁴⁵ KLAJČ, PETRICIOLI, n.dj., 353.

⁴⁶ *Memoriale*, 5.

⁴⁷ ANZULOVIC, n.dj., 78.

⁴⁸ ŠANJEK, n.dj., 324.

politici. Upravo ta pojedinost veoma je važna, jer bolje od svega pokazuje političku opredjeljenost zadarskog patricijata. Godine 1387. Sigismund je preuzeo vlast umjesto kraljice Marije.⁴⁹ Budući da je Karlo Drački (porijeklom iz napuljskog ogranka anžuvinske dinastije) bio okrunjen za ugarskog kralja Sigismund je morao braniti svoju vlast. U tome su mu pomogle spomenute kraljice koje su uostalom dale ubiti Karla Dračkoga, kako bi osigurale pravo na prijestolje.⁵⁰ Od ostalih političkih funkcija treba istaknuti Pavlovićevu funkciju opunomoćenika grada Zadra te funkciju diplomata na saboru u Kninu 1395. godine i Ninu 1396. godine. Bosanski kralj Tvrtko I. počeo je vršiti pritisak na Dalmaciju krajem 14. i početkom 15. stoljeća. Zbog navedenoga, Sigismundova vlast u Dalmaciji počela je slabiti.⁵¹ To se osobito odnosi na razdoblje nakon Sigismundova poraza kod Nikopolja 1396. godine.⁵² U razdoblju nakon nikopoljskog poraza ponovno je ojačao protudvorski pokret. Pripadnici tog pokreta proglasili su Ladislava Napuljskoga (sina Karla Dračkoga) ugarsko-hrvatskim kraljem. Zadarski patricij, Pavao Pavlović vrlo diplomatski bilježi spomenuta politička previranja. Nadalje, kada je Ladislav Napuljski 1402. godine ušao u Zadar, Pavao je bio izabran na funkciju kraljevog odvjetnika i sakupljača kraljevske tridesetine. Navedeno je dokaz promjenjivosti politike zadarskih patricija. Zbog svoje osobne koristi, ali i za dobrobit cijelog grada zadarski patriciji priklanjaju se Ladislavu. Čini se kako je i Pavao bio dio zadarskog patricijata koji je odabrao podržati Ladislavovu vlast. Odnosno, čini se kako Pavlović djeluje u skladu s politikom grada Zadra. Pavao je obavljao i funkciju prokuratora samostana sv. Franje u Zadru⁵³, samostana sv. Lucije u Baški na otoku Krku⁵⁴ i samostana sv. Dominika u Zadru⁵⁵. Pavlovićeve političke funkcije detaljnije ćemo pojasniti u središnjem dijelu ovoga rada. *Memoriale* završava bilješkom kako je 1408. godine Pavao izabran za kneza otoka Paga.⁵⁶

Pavlovićev politički ugled potvrđuje se svim spomentim političkim funkcijama te možemo reći kako se radi o vrlo važnoj povijesnoj ličnosti grada Zadra. Uočava se kako Pavlović djeluje u skladu s politikom zadarskog patricijata. Na koji način je opisao i doživio svoj grad, svoje sugrađane (patricije), svoje političke funkcije i društveni život u gradu, prikazat ćemo u sljedećim poglavljima.

⁴⁹ HANÁK, Péter, *Povijest Mađarske, Barbat*, Zagreb, 1995, 46.

⁵⁰ KLAJČ, PETRICIOLI, n.dj., 355.

⁵¹ ŠANJEK, n.dj., 323.

⁵² HANÁK, n.dj., 47.

⁵³ *Memoriale*, 14.

⁵⁴ *Memoriale*, 17.

⁵⁵ *Memoriale*, 40.

⁵⁶ *Memoriale*, 42.

3. *Memoriale Pauli de Paulo patritii Iadrensis (1371. - 1408.)*

Postoji nekoliko nedoumica i nejasnoća oko Pavlovićeva djela. Na prvome mjestu upitan je naslov samog djela *Memoriale*. Zatim, vrlo je teško odrediti kojem točno književnom žanru pripada spomenuto djelo. Također, unutar samog teksta postoji problem kronologije Pavlovićevih zapisa. Osim toga, u ovome poglavlju iznijet ćemo osnovne podatke o svim izdanjima djela. Nakon toga detaljno ćemo opisati navedene nedoumice i nejasnoće te odrediti žanrovsku pripadnost djela.

Originalan rukopis Pavlovićeva spisa nije sačuvan. Poznata su dva starija izdanja Pavlovićeva djela *Memoriale*. Redakcija djela objavljena u Lučićevu djelu *De regno Croatiae et Dalmatiae 1666.* godine pokazuje kako je taj prijepis napravio Petar Fanfonej prepisavši ga iz jedne druge knjižice Frederika Rose. Potonji je tekst vjerno prepisao iz najstarije knjižice napisane rukom Pavla Pavlovića.⁵⁷ Budući da naslov *Memoriale* pronalazimo samo u Lučićevu izdanju, ne možemo sa sigurnošću reći da je taj naziv dao sam Pavlović. Vrlo je vjerojatno da je taj naslov dao neki od prepisivača ili sam Lučić.⁵⁸ Osim toga, Schwandtner⁵⁹ je 1748. godine pretiskao to Lučićevo izdanje.⁶⁰ Ferdo Šišić je 1904. godine, kao što smo već napomenuli, kritički obradio Lučićevo izdanje. Kronologijski poremećen tekst Šišić je usustavio u uređenu kronologiju te unio minimalne tekstualne ispravke. Na početku djela Šišić je dodao uvodnu studiju u kojoj je najavio sve promjene koje je unio u Lučićevo izdanje.⁶¹ Saznajemo kako je odstranio kronološke poteškoće, popunio kratice te dodao kritičke bilješke. U tim bilješkama uputio je na druge povijesne izvore i literaturu, pojasnio pojedine političke funkcije i manje poznate riječi, naveo genealogiju pojedinih patricijskih obitelji i vladara, *etc.* Na kraju svog izdanja Šišić je stavio „dodatak“, tj. isprave koje se navode u Lučićevu izdanju kao dopune Pavlovićevom *Ljetopisu*. Radi se o ispravama koje potvrđuju pojedine događaje koje Pavlović navodi u djelu. Nakon toga, Šišić je naveo spisak zadarskih plemićkih obitelji i njihovih članova koji se spominju u Pavlovićevom ljetopisu,

⁵⁷ ZLATAR, n.dj., 242.

⁵⁸ ZLATAR, n.dj., 244.

⁵⁹ W. SCHWANDTNER, *Scriptores rerum hungaricarum*, Vindobonae 1748, sv. III, str.723 - 754.

⁶⁰ KARBIĆ, ČORALIĆ, n.dj., 63.

⁶¹ *Memoriale*, 1.

popis zadarskih rektora po Pavlovićevom ljetopisu te hrvatske banove od 1382. do 1408. godine. Na samom kraju spomenutog izdanja stoji *Glossarium*, odnosno popis i pojašnjenje manje poznatih riječi u Pavlovićevom djelu.

Budući da je Lučićevo izdanje vrlo nekritično i manjkavo, gleda li se na kronologiju ili na sami tekst, Šišić je nastojao usustaviti kronologijski poremećen tekst u uređenu kronologiju te unijeti minimalne tekstualne ispravke.⁶² Dakle, u Lučićevom izdanju godine se nisu kronološki nizale jedna za drugom. Šišić je problem kronologije pripisao činjenici da Pavlović koristi datiranje na venecijanski način (*more veneto*) i.e. tako da godina počinje 1. ožujka.⁶³ Tako Pavlović stavlja e.g. događaje koji su se dogodili u siječnju i veljači 1398. godine u godinu 1397. Iako *Memoriale* obuhvaća vremenski period od 1371. do 1408. godine, postoje još brojne nejasnoće u kronologiji: datumi koji se ne podudaraju, lakune u vremenskom slijedu i izostavljanje značajnih događaja. Tako iz *Ljetopisa* nećemo ništa saznati o događajima iz 1372. - 1377. i 1379. godine. Također, nije poznato iz kojeg razloga Pavlović ne bilježi nikakve podatke za navedene godine. Kao što će iduća poglavlja pokazati, Pavlović ne spominje ni neke ključne događaje iz povijesti Zadra. Nadalje, razlike postoje i u duljini zapisa. Pojedine zabilježene godine imaju mnogo događanja (e.g. 1399. godina), a druge su vrlo oskudne u izvještavanju (e.g. za 1371. godinu Pavlović navodi samo rođenje svoga sina). Osim što saznajemo koje godine se što dogodilo, Pavlović uz pojedini događaj često precizno navodi koji je dan u tjednu bio i koje doba dana. Naime, srednji vijek ne poznaje „gledanje na sat“ kao što se to danas čini. U samom *Ljetopisu* tako vidimo kako Pavlović bilježi *horae*, odnosno srednjovjekovno obilježavanje doba dana sukladno kanonskim časovima: *hora matutina, h. prima., h. tertia., h. sexta, h. nona, h. vespera i completorium*.⁶⁴ Andrea Zlatar piše u svome radu: „Povjesničari za to (nepravilnosti u kronologiji) nisu skloni kriviti Pavlovića, budući da se provjerom događaja pomoću drugih izvora, kao kod Šišića, pokazao pouzdanim svjedokom i piscem. Osim toga, Pavloviću se vjeruje i u slučajevima kada je on jedini izvor za neki povijesni podatak.“⁶⁵ Iz navedenih razloga postoji mogućnost da su za poremećaj u kronologiji „krivi“ prepisivači. Oni su u brzini prepisivanja mogli napraviti poremećaje u kronologiji izostavljajući pri prepisivanju pojedine godine. Također, postoji mogućnost da je sam Pavlović namjerno izostavljao pojedine godine i događanja u gradu Zadru. Zašto bi to napravio prikazat ćemo u idućem poglavlju.

⁶² Zlatar, 242.

⁶³ Zlatar, 242.

⁶⁴ Usp.: *Memoriale*, 58.

⁶⁵ ZLATAR, n.dj., 243.

Pavlovićevo se djelo s razlogom naziva ljetopisom, dnevnikom i kronikom. Naslov *Memoriale* upućuje na rimsku tradiciju-*libellus memoriale*, knjigu uspomena.⁶⁶ Međutim, samo djelo pokazuje karakteristike svih gore navedenih književnih vrsta. Djelo se smatra ljetopisom jer se djelomično događaji zapisuju po redu kako su se događali, bez međusobne veze i objašnjenja.⁶⁷ Također, *Memoriale* obiluje opisima značajnih događaja povezanih uz Pavlovićevu obitelj, te gradsku i državnu upravu. Pavlovićevo djelo možemo nazivati i ljetopisom zbog njegovog pretežno povijesnog karaktera, u kojem su događaji obično svrstani u manje odjeljke po godinama. S druge strane, budući da Pavlović iskazuje *ego*, to ga odvaja od obilježja ljetopisa (nema iskazanog pripovjedača). Također, za razliku od ljetopisa, Pavlović zapisuje ono što ljudi rade, a ne ono što se ljudima dogodilo te bilježi ono što on smatra važnim.⁶⁸ Primjećuje se kako koristi *ego* kada piše o događajima iz javnog života u kojima sudjeluje i naravno o svome privatnom životu. Tako o svojoj ženidbi govori u prvom licu: *...cum uxore ipsa celebravi nuptias in nomine Domini et suae Sanctae Matris...*⁶⁹ Kada govori o političkim funkcijama koje je obavljao u sklopu gradskog patricijata Pavlović većinom ističe prvo lice jednine *ego*, iako često nije jedini izabran za određenu političku funkciju. Iznijet ćemo samo jedan primjer: *...creati fuerunt iudices...ser Ioannes de Petrizio, ser Damianus de Begna et ego Paulus de Paulo...*⁷⁰ Većinom se radi o situacijama kada je Pavao imenovan za političke funkcije koje je obavljao (e.g. funkcija provizora,⁷¹ rektora⁷², čuvara ključa škrinje sv. Šimuna⁷³ etc.). Isto tako Pavao ističe *ego* u specifičnim političkim okolnostima: kada je imenovan za suca pri prodaji imovine urotnika,⁷⁴ kada je bio poslanik zadarske općine na ninskom saboru⁷⁵), etc. Zanimljivo je kako Pavlović uvijek koristi *ego* kada govori o svom imenovanju za rektora grada Zadra. Odnosno u Pavlovićevom djelu nećemo pronaći *nos* pri imenovanju rektora. Pavlović tako iznosi: *... facti fuimus, scilicet ser Damianus de Nassis, ser Cosa de Begna et ego Paulus, conrectatores...*⁷⁶ To zapravo pokazuje kako se isticao i kao pojedinac, tj. plemić, ali i kao ugledan član zadarskog patricijata s kojim je zajedno djelovao. Iako Pavloviću sva spomenuta literatura koja se bavila tom tematikom „zamjera“ što je jednostavnijim latinskim jezikom, bez posebnih književnih

⁶⁶ ZLATAR, n.dj., 244.

⁶⁷ ZLATAR, n.dj., 244.

⁶⁸ ZLATAR, n.dj., 248.

⁶⁹ „...Oženio sam se svojom ženom u ime Gospodina i njegove svete majke...“, *Memoriale*, 9.

⁷⁰ „...Bili smo izabrani za suce, prejasni Ivan Petrić, Damjan Benja i ja Pavao Pavlović...“ *Memoriale*, 8.

⁷¹ *Memoriale*, 21.

⁷² *Memoriale*, 20.

⁷³ *Memoriale*, 22.

⁷⁴ Pogledati bilješku 63.

⁷⁵ *Memoriale*, 21.

⁷⁶ *Memoriale*, 23.

ukrasa, opisao događanja, čitajući *Memoriale* saznajemo da je Pavlović ipak bio vičan varijacijama u stilizaciji. Najbolji je primjer upravo njegov tekst kojim opisuje svoje izbore za zadarskog rekora. Autor, kada izvještava o tome, ne koristi uvijek iste sintagme nego ih preformulira svakim novim izborom na čast rektora. Tako Pavlović piše: *creatus fui rector*,⁷⁷ *fui in officium rectoratus electus*,⁷⁸ *electus fui in rectoratus officio*⁷⁹. Čini se kako Pavlović pokazuje svoju obrazovanost navedenim varijacijama u stilizaciji. Međutim, postoji mogućnost da se Pavlović koristi *ego* formom zato što teži preciznosti, a ne stilskoj kićenosti. U djelu pripovjedač nije iskazan kada se radi o vremenskim prilikama ili pojavama *e.g.* o pojavi krijesnica: *...apparuerunt in Iadra signa mirabilia in coelo, videlicet apparuit quidam splendor magnus...*⁸⁰ Ovaj primjer nam svjedoči koliko su pojave na nebu bile značajne za stanovnike grada Zadra. Odnosno za Pavlovića (kao i ostale Zadrane) pojave na nebu najavljuju pozitivne ili negativne znakove. Upravo se u vrijeme bosanskog pustošenja zadarskog teritorija dogodila pojava krijesnica. Možemo pretpostaviti kako je pojava krijesnica negativan znak za Zadrane. Naime, oni strahuju od spomenute pojave.

Kao što smo već spomenuli, Pavlovićevo djelo pokazuje određene odlike kronike. To potvrđuje činjenica da je *Memoriale* tip teksta u kojem se pojavljuje pripovjedač, a nedostaje mu dovršenost. Nadalje, autor iznosi podatke o svojoj obitelji *e.g.* djelo započinje 1371. godine, godinom rođenja njegova sina. Potonje pokazuje kako *Memoriale* u manjoj mjeri pokazuje i obilježja obiteljske kronike. Također, da je *Memoriale* kronika pokazuje i autorova naratologija, jer Pavlović nastoji u jednu narativnu priču povezati suhoparne podatke. Međutim, prethodno navedeno sugerira kako djelu nedostaje subjektivna istanca iskazivanja. Time se *Memoriale* odmiče od kronike i približava dnevničkoj formi.⁸¹ Pavlović, kao politička osoba u tadašnjem gradu Zadru, zapisivao je ono što je smatrao relevantnim. Andrea Zlatar u svome rada naglašava: „...u prividnoj formi ljetopisa (godina za godinom), vezan uz događaje u gradu (po tome slični kronici)...Najtočnije bi bilo *Memoriale Pauli de Paulo patritii Iadrensis* nazvati dnevnikom-kronikom...“⁸² Spomenuta autorica navodi da se Pavlovićevo djelo žanrovski podudara s nizom tekstova koji su nastali u Italiji krajem 14. stoljeća i početkom 15. stoljeća, a pisali su ih ugledni građani.⁸³ Pavlović u svom djelu spominje dolaske crkvenih osoba, raznih uglednih banova i vladara, rad gradskih službenika,

⁷⁷*Memoriale*, 24.

⁷⁸*Memoriale*, 22.

⁷⁹*Memoriale*, 33.

⁸⁰ „...Pojavile su se predivni oblici na zadarskome nebu, kao da se pojavio veliki bljesak...“, *Memoriale*, 12.

⁸¹ ZLATAR, n.dj., 245.

⁸² ZLATAR, n.dj., 246.

⁸³ ZLATAR, n.dj., 246.

svoje političke funkcije u gradu, *etc.* Nadalje, spominje i nekoliko događaja iz privatnog života. Saznajemo uglavnom podatke o njegovoj obitelji. Opravdano se može pretpostaviti da autor nije imao neki vanjski poticaj za sastavljanje djela. Dakle, Pavlović je zapravo izvještavajući odgovarao na pitanja tko, što, gdje, kada i kako na vrlo jednostavan način. Iz čitanja dobivamo dojam kako je djelo namijenjeno užim političkim krugovima, odnosno gradskom patricijatu. Tu činjenicu detaljno ćemo potvrditi i obraditi u idućem poglavlju.

4. Iz Pavlovićeve perspektive–društveno-politički odnosi u gradu Zadru

Kao što su prethodna poglavlja najavila, u središnjem dijelu rada sadržajno ćemo iznijeti što Pavao bilježi u svome djelu, a zatim ćemo analizirati (iz Pavlovićeve perspektive) društveno-političke odnose u gradu Zadru koncem 14. i početkom 15. stoljeća. Navedeno uključuje Pavlovićev odnos prema vladarima i „aktualnoj“ političkoj situaciji, uvid u stranačke sukobe unutar grada Zadra, politiku grada Zadra prema otoku Pagu te svakodnevni život u gradu Zadru.

Što se tiče političkih zbivanja, Pavlović bilježi dolaske i odlaske iz grada pojedinih patricija, vladara, crkvenih velikodostojnika i poslanika. Također, bilježi pojedine važne sabore i okupljanja istaknutih političkih ličnosti. Nadalje, autor govori i o razmiricama unutar samoga grada te o sukobu stranaka patricija i pučana. Vrlo je zanimljivo kako autor opisuje sve kazne koje su bile izvršene nad pobunjenicima protiv zadarske vlasti, ali i drugih obližnjih područja. Što se tiče vremenskih prilika, Pavlović bilježi potrese, veće vremenske neprilike poput tuče, jake zime, *etc.* Čitajući djelo, stekli smo dojam da Pavlović, kada govori o sebi, vrlo ponosno izvještava koje funkcije je obavljao u gradu Zadru. Sukladno s navedenim, *ego* je vrlo izražen i za razliku od svih drugih dijelova u djelu, kada govori o sebi, Pavlović se trudi jasno dati do znanja kada i što to on točno radi. To ne možemo tvrditi i za ostale političke osobe koje spominje. Navedeno potvrđuje činjenicu da se radi o privatnom zapisu koji je namijenjen užem patricijskom krugu i koji ima određenu političku poruku.

4.1. Pavlovićev odnos prema vladarima i „aktualnim“ političkim okolnostima

U vrijeme kada Pavlović započinje pisanje svog dnevničkog zapisa cijela je Dalmacija ponovno priključena ugarsko-hrvatskoj kruni zahvaljujući Ludoviku I. Anžuvincu. Zadarskim mirom 1358. godine Ludovik je izbacio Mletačku Republiku s jadranskih prostora i tako prostorno priključio dalmatinske gradove ostatku Kraljevstva.⁸⁴ Ludovik je preuzimanjem ugarsko-hrvatske krune svoju vlast na prostoru istočnojadranskih komuna učvrstio stvarajući krug svojih pristaša, kraljevih vitezova. Među dalmatinskim gradovima u Ludovikovo doba najveći broj vitezova imao je Zadar.⁸⁵

Iako *Memoriale* počinje Pavlovićevim zapisom o godini rođenja njegovoga sina 1371. godine, ta godina ima mnogo veću važnost u povijesti grada Zadra. Tada je Karlo Drački⁸⁶ preuzeo ulogu hercega Dalmacije i Hrvatske. Neobično je kako Pavlović ne spominje Karlov dolazak u Zadar, iako u djelu vrlo iscrpno bilježi tko je došao ili otišao iz grada Zadra. Tako se ostavlja dojam da je taj dio teksta izgubljen. Kao što smo gore spomenuli, jedinstvo mora i kopna postignuto je Zadarskim mirom. To treba shvaćati u pojmovima 14. stoljeća, kada je politička vlast bilo mnogo slobodnija i labavija. Naime, ona ne uključuje bezuvjetnu pokornost i ovisnost o vladaru. Vrlo često se svodi na spominjanje vladara u datacijama isprava i na priznavanje zajedničkih prijatelja i neprijatelja.⁸⁷ Navedeno se primjenjuje i na dalmatinsku povijest 14. stoljeća. Tako Zadrani vrlo lako mijenjaju *fidelitas* ovisno o tome kako njima najviše odgovara. U sklopu spomenute politike, dalmatinski gradovi zauzimaju stav prema vladaru u zaleđu kao i nekada prema Arpadovićima; oni su uvjereni da je obrana od Mlečana dužnost vladara, a ne njihova zadaća.⁸⁸ Stoga, teško je shvatiti kako Pavlović, kao jedan zadarski patricij, ne zapisuje ništa o mletačko-đenoveškom ratu koji se vodio od 1377. godine, a u kojemu je sudjelovao i Ludovik kao saveznik Genove.⁸⁹ Čini se da Pavlovića ne zanima širi kontekst događanja, nego samo rezultati koji su važni za Zadar. Zato Pavlović donosi samo izvještaj o miru iz Torina iz 1381. godine. Pavlović navodi: *...venerunt Iadram litterae a nuntiis nostris, videlicet domino Iacobo de Raduchis et domino Paulo de Georgiis, de confirmatione pacis inter dominum nostrum regem, Ianuenses et Venetos...*⁹⁰ Budući da su

⁸⁴ Franjo ŠANJEK, *Povijest Hrvata I.*, Školska knjiga, Zagreb, 2003, 227.

⁸⁵ GRBAVAC, n.dj., 112.

⁸⁶ Karlo, herceg od Drača bio je sin gravinskog grofa Ludovika kojega je Ludovik, na nagovor pape Urbana V. primio u svoje okrilje. Ludovik je navedeno učinio jer u tom trenutku nije imao muškog potomka, ali iz razloga što se nije bio spreman odreći napuljske baštine., Vjekoslav KLAJČ, *Povijest Hrvata II.*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1974, 184.

⁸⁷ KLAJČ, PETRICIOLI, n.dj., 325.

⁸⁸ KLAJČ, PETRICIOLI, n.dj., 326.

⁸⁹ ŠANJEK, n.dj., 230.

⁹⁰ „...Došla je obavijest u Zadar od strane naših poslanika, Jakova Raduča i Pavla Jurjevića o potvrdi sklapanja mira između Genove, Venecije i našeg gospodina kralja...“ *Memoriale*, 4.

kraljevi izaslanici pri sklapanju mira bili izaslanici u ime Zadra, vrlo je vjerojatno da Pavlović upravo zbog toga bilježi spomenuti mir. Isto tako, bitno je spomenuti da taj mir označava važnu prekretnicu u politici dalmatinskih gradova prema vladaru. Ipak, Zadrani su najbolje prošli u tim pregovorima.⁹¹ Karla Dračkog (iako stoluje u Zadru od 1371. godine) Pavlović spominje tek 1381. godine, navodeći kako je Karlo zaustavio i zarobio Otona de Braunschweiga, četvrtog muža napuljske kraljice Ivane.⁹² To se dogodilo nakon što je Karla papa Urban VI. okrunio za napuljskog kralja. Pavlović izvještava kako je povodom toga u Zadru napravljeno veliko slavlje.⁹³ To zasigurno govori o naklonosti Zadra hercegu Karlu koji je stolovao u njihovom gradu. Sukladno s navedenim, teško je reći na koji način je Pavlović gledao na kralja Ludovika. Jedino primijećujemo naklonost grada Zadra Karlu Dračkome. Posljednje što nam Pavlović donosi o Ludoviku je datum njegove smrti (11. rujna 1382. godine) i da je pokopan u Stolnom Biogradu (*Alba Regalis*).⁹⁴

Odmah nakon pokopa kralja Ludovika 16. rujna 1382. godine, okrunjena je njegova kći Marija (*fuit coronata in regem*⁹⁵). Dakle, ovim Pavlovićevim navodom potvrđujemo kako je nakon smrti kralja Ludovika Pavlović pripadao krugovima koji su Mariju priznali za kralja. Budući da je Marija tada bila malodobna, umjesto nje vladala je njezina majka Elizabeta.⁹⁶ Za prigodu krunjenja nije bio sazvan zasebni sabor već su krunidbi prisustvovali oni velikaši, prelati i plemići koji su bili na pogrebu kralja.⁹⁷ Već na početku vladavine ugarski i hrvatski plemići zamjerali su to kraljicama jer im zbog toga nisu mogla biti potvrđene stare povlastice. Pavlović navodi: *...in cuius coronatione multi milites facti sunt...*⁹⁸. Navedeno dokazuje kako su kraljice nastavile Ludovikovu politiku stvaranja kraljevskih vitezova saveznika pomoću kojih su vladale. Kraljevski su vitezovi pouzdani ljudi na kojima počiva anžuvinska vladavina.⁹⁹ Možda je dio plemića zamjerio kraljicama i to što su nove osobe uzdigli u rang kraljevskih vitezova, što su mogli protumačiti kao ugrozu njihovih prava. Nadalje, Pavlović izvještava kako su već idućeg mjeseca, 8. listopada 1382. godine, rektori i odabrani članovi patricijata (među kojima je i sam Pavlović) dobili ovlast i punomoć od senata da sklope bratstvo i vječno prijateljstvo (*fraternitatem et amicitiam perpetuam*) s Butkom

⁹¹ Usp.: KLAJČ, PETRICIOLI, n.dj., 330.

⁹² *Memoriale*, 4.

⁹³ *Memoriale*, 4.

⁹⁴ *Memoriale*, 4.

⁹⁵ *Memoriale*, 5.

⁹⁶ Pál ENGEL, *Realm of St. Stephen: A History of Medieval Hungary 895 - 1526*, I. B. Tauris Publishers, London - New York, 2001., 195.

⁹⁷ KLAJČ, n. dj., 225.

⁹⁸ „...na čijoj krunidbi mnogi su dobili status kraljevskih vitezova...“, *Memoriale*, 4.

⁹⁹ KLAJČ, PETRICIOLI, n.dj., 334.

Kurjakovićem, krbavskim knezom i vikarom Otonelom de Scolaciis iz Padove u svrhu uzajamnog pomaganja i učvršćenja vjernosti kraljicama i svetoj ugarskoj kruni.¹⁰⁰ Ne čudi što je Zadar među prvima iskazao vjernost kraljicama jer je upravo kraljica Elizabeta nekoliko godina ranije dala izraditi škrinju sv. Šimuna.¹⁰¹ O vjernosti grada Zadra kraljicama posebno govori Pavlović koji za godinu 1383. bilježi: *...dominus Nicolaus praepositus Sancti Petri de Posega et dominus Detricus Bubech, transmissi pro parte serenissimarum reginarum senioris et iunioris Ungariae, videlicet dominae Elizabeth et Mariae, in consilio generali, in quo fuerunt consiliarii septuaginta quinque, receperunt a singulis nostrum in dicto consilio existentium, iuramentum homagii et fidelitatis antedictis dominis reginis...*¹⁰² Riječ je o zakletvi vjernosti koju su Zadranjani položili kraljicama ali i o učvršćivanju savezništva protiv zajedničkih neprijatelja. Bitno je napomenuti kako u tome trenutku kraljice imaju čak 75 vijećnika na svojoj strani, a kasnije će se taj broj znatno umanjiti. Zadarska dinastička odanost prema kraljicama bila je plod spoznaje da je jedino jamstvo društvenom i gospodarskom napredovanju komune kontinuitet anžuvinskog okrilja.¹⁰³

Iako je Ludovik osigurao Mariji prevlast nad istočnom obalom Jadrana, nakon njegove smrti, Mlečani su odlučili ponovno osvojiti Dalmaciju. Zbog toga, spomenute kraljice prvo učvršćuju vlast na jadranskom prostoru. No, i dalmatinski gradovi nastojali su stvoriti međusobne saveze. Međutim, još jedan neprijatelj „vrebao“ je Dalmaciju. Taj neprijatelj bio je bosanski kralj Tvrtko I. Zbog toga, kraljica Elizabeta sa svoje dvije kćeri krajem 1383. godine dolazi u Zadar uz pratnju brojnih članova dvora¹⁰⁴. Pavlović ne pokazuje naklonost kraljicama pri opisu njihova boravka u Zadru te se čini kako je to vrlo hladan opis dočeka kraljice Elizabete koja je izradila škrinju sv. Šimuna. Također, Pavlović ne spominje razlog njihova dolaska. Tek iz konteksta možemo zaključiti razlog dolaska kraljica u Pavlovićevom djelu. On spominje da je upravo tijekom boravka kraljica u Zadru „pala“ utvrda Vrana čiji je prior bio Ivan Paližna.¹⁰⁵ U to vrijeme Paližna se odmetnuo od vlasti kraljica i izazvao bunu. Postoje mišljenja kako se radi o uroti koja je izazvana izvana, odnosno da ju je potaknuo

¹⁰⁰ *Memoriale*, 5.

¹⁰¹ KLAIĆ, n. dj., 226.

¹⁰² „... Nikola, prepošt kaptola sv. Petra u Požegi i namjesnik Detrik Bubek, poslani od strane kraljica, starije i mlađe kraljice, naime Elizabete i Marije, u glavnoj skupštini, u kojoj je bilo 75 vijećnika, primili su pojedinačno od svih nas prisutnih u spomenutoj skupštini zakletvu vjernosti i pomaganja spomenutim kraljicama...“,

Memoriale, 6.

¹⁰³ ŠANJEK, n.dj., 322.

¹⁰⁴ *Memoriale*, 6.

¹⁰⁵ Ivan Paližna bio je poglavar reda ivanovaca u Hrvatskoj i Ugarskoj, kojemu je sjedište bila Vrana na jugoistoku Zadra.

bosanski kralj Tvrtko I., a možda su i Mlečani potaknuli pobunu.¹⁰⁶ Dakle, nakon Ludovikove smrti dolazi do prostornog razdvajanja i društvene razgradnje.¹⁰⁷ Na ovaj način postalo je vidljivo nezadovoljstvo s vlašću kraljica. Očekivanja Zadrana o kraljicama Mariji i Elizabeti kao nositeljicama anžuvinskog kontinuiteta i osloncu njihova mirna razvoja sve više su slabila. Zbog toga, kraljica Elizabeta došla je zaustaviti urotnike. U tome je i uspjela jer Pavlović izvještava kako je Vrana pala 28. listopada 1383. godine. Za 1384. godinu Pavlović donosi podatke o sukobu Zadrana s Ugrima.

Uz navedeno, autor govori kako je došao novi ban u Zadar, a on je bio Toma od sv. Jurja.¹⁰⁸ Iz Pavlovićevih zapisa možemo zaključiti da je u to vrijeme, kada su kraljice napustile hrvatske krajeve, nastao velik otpor. Plemići, po čitavom Hrvatskom Kraljevstvu od Drave do granice s Bosnom, nisu bili zadovoljni načinom vladanja spomenutih kraljica.¹⁰⁹ U istoj godini urota je otkrivena i u gradu Zadru koji bi se mogao činiti najodanijim saveznikom kraljica jer Pavlović opisuje vrlo teške kazne za urotnike.¹¹⁰ Naime, postojao je velik otpor čak i u gradu Zadru iako to, prema Pavlovićevim zapisima, ne bismo mogli zaključiti. Ono što nam govori da je riječ o većem otporu prema vlasti kraljica je činjenica da nakon spomenute zadarske bune trojica zadarskih rektora s 23 vijećnika Velikog vijeća sklapaju *unitas* (savez) s novim banom Tomom od sv. Jurja. Primjećujemo da, za razliku od 1383. godine kada su se 73 vijećnika zaklinjala kraljicama na vjernost, 1394. godine zaklela su se samo 23 vijećnika. Dakle, vidi se kako dolazi do političkih promjena te se jasnije uočavaju podjele na stranke. Kraljica Elizabeta dobro je naslutila da se sprema velika buna pa se zabrinula za budućnost svoje kćeri Marije. Nezadovoljnici Lackovići i Horvati našli su podršku ne samo u Slavoniji nego i kod bosanskog kralja Tvrtka I. te Karla Dračkog. Iako je kraljica Marija već bila zaručena za Sigismunda Luksemburškog, saborom u Požegi 1385. godine¹¹¹ dogovoreno je da se Marija uda za Luja Orleanskog, brata francuskog kralja Karla VI. Naime, kraljice su to napravile kako bi umirile pobunjeno plemstvo. Međutim, članovi „lige“ protiv kraljice poslali su zagrebačkog biskupa Pavla Horvata Karlu Dračkome u Napulj kako bi Karlu ponudili krunu sv. Stjepana. Karlo uspijeva istisnuti Mariju s prijestolja, ali njegova vladavina trajala

¹⁰⁶ Usp.: KLAJIĆ, n.dj., 239., ŠANJEK., 322.

¹⁰⁷ RAUKAR, n.dj., 85.

¹⁰⁸ *Memoriale*, 8.

¹⁰⁹ O nezadovoljnicima protiv vlasti kraljica detaljnije pogledati: KLAJIĆ, PETRICIOLI, n.dj., 352, KLAJIĆ, n.dj., 243.

¹¹⁰ *Memoriale*, 8.

¹¹¹ Od 27. svibnja - 16. svibnja 1385. godine održavao se sabor u Požegi na kojemu je dogovoren gore spomenuti brak te je došlo do nagodbe s bosanskim kraljem Tvrtkom, kojemu je prepušten Kotor. KLAJIĆ, PETRICIOLI, n.dj., 355.

je samo trideset i devet dana prije atentata u kojem je ubijen.¹¹² Atentatori su Karla zarobili i ranili u Budimu, a zatim ga odveli u Višegrad, gdje je i preminuo. Odmah nakon Karlova ubojstva kraljica Elizabeta preuzela je vlast u ime svoje malodobne kćeri Marije.¹¹³

Pavlovićevo nespominjanje Karlovog krunjenja u Stolnom Biogradu vjerojatno govori da je on u to vrijeme još uvijek bio naklonjen kraljicama. Nakon spomenutog atentata pristaše Karla Dračkoga izabrali su Karlova malodobnog sina Ladislava za njegova nasljednika. Također, Karlovi pristaše osvetili su njegovu smrt tako što su zarobili kraljicu Elizabetu i Mariju kod Gorjana.¹¹⁴ Kod Pavlovića ne možemo pronaći podatke ni o ubojstvu Karla Dračkoga niti o zarobljeništvu kraljica. Pavlović, za 1387. godinu, samo zapisuje da je u Zadar stigla vijest o smrti kraljice Elizabete. Autorovo ne bilježenje spomenutih događaja možemo opravdati činjenicom da je obnašao dužnost trogirskog kneza u razdoblju od 1385. do 1386. godine. Nadalje, Pavlović diplomatski bilježi smrt kraljice, izostavljajući okolnosti smrti. To je osobito indikativno kad se zna da se nije radilo o prirodnoj smrti već su kraljicu zadavali urotnici u zadarskom Novigradu. Diplomatski stav potvrđuje informacija da autor bilježi kako se 1386. godine u Zadar povukao ban.¹¹⁵ Pavlović na ovom mjestu taktički ne spominje čiji je to ban. Međutim, zasigurno se radi o Ivanu Paližni, hrvatsko-dalmatinsko-slavonskom banu kojeg je na tu funkciju postavio Karlo Drački.¹¹⁶ To potvrđuje da je Zadar postao jedno od glavnih okupljališta ustanika. Nadalje, spomenuto potkrepljujemo Pavlovićevim zapisom koji govori da su 22. veljače 1387. godine iz Zadra za Napulj isplovili čelni ljudi pobune protiv kraljice: zagrebački biskup Ivan Horvat, brat Ivana Paližne Toma te s njima još neki istaknuti Zadrani.¹¹⁷

U to vrijeme javlja se Sigismund koji je, kao zaručnik zarobljene kraljice Marije, tražio da preuzme vlast u Ugarskoj.¹¹⁸ O oslobođenju kraljice Marije Pavlović piše: *...die 4. mensis iunii de mane serenissima princeps et domina nostra naturalis, domina Maria regina Ungariae, liberata fuit a captivitate et exivit de castro Novigradi in quo detinebatur...*¹¹⁹ Čini

¹¹²László KONTLER, *Povijest Mađarske*, srednja europa, Zagreb, 2007, 109.

¹¹³ ENGEL, n.dj., 198.

¹¹⁴ENGEL, n.dj., 198.

¹¹⁵*Memoriale*, 9.

¹¹⁶*Memoriale*, 9 (bilješka 42.)

¹¹⁷*Memoriale*, 10.

¹¹⁸ KLAJIĆ, n.dj., 259.

¹¹⁹ „...4. lipnja 1397. godine prejasna vladarica i prirodna naša gospodarica oslobođena je iz zarobljeništa i došla je iz utvrde Novigrad, gdje je bila zarobljena...” *Memoriale*, 11.

se kako je zadarska općina upravo Pavloviću dala zadaću da pozdravi oslobođenu kraljicu:
*...ivi ad Nonam, et die crastino fui locutus maiestati suae...*¹²⁰

Sve navedeno mnogo govori o političkoj diplomaciji grada Zadra. Kao što smo mogli vidjeti, prvo Zadranima u svome gradu pozdravljaju bana Ivana, a odmah zatim sam Pavlović ide u Nin pozdraviti oslobođenu kraljicu. To nam govori kako su Zadranima bili spremni na sve političke opcije, osim na onu koja bi ih vratila pod mletačku vlast. Međutim, u gradu Zadru prevagnula je proanžuvinska stranka. Stoga bosanski kralj Tvrtko I.¹²¹ pustoši i pljačka zadarsko područje kako bi potpomogao pobunjenicima protiv Sigismundove stranke, ali i kako bi se sam okoristio novonastalom situacijom u Hrvatskoj i Ugarskoj. To bilježi detaljno i Pavlović opisujući pljačku bosanske vojske na području Zadra u studenom 1387. godine:
*...venit usque territorium Iadrae exercitus bosnensis magnus, et depraedatus est animalia, ut fertur, scilicet magna in ipso territorio 1700, videlicet 700 boves aratorios et totidem vaccas, asinos 300, et animalia minuta tria milia, et multa alia damna hominibus de eorum territorio intulit; pro cuius exercitus timore, exercitus domini nostri regis...per triduum ante se deviavit...*¹²² Dakle, Pavlović bilježi posljedice proanžuvinske politike. Sigismund nije imao dovoljno novaca za obranu zadarskog teritorija, a to je iskoristio bosanski kralj Tvrtko i tako osvojio Ostrovicu, o čemu govori i Pavlović.¹²³ Tvrtko je imao, potkraj studenog 1388. godine, čitavu Hrvatsku pod svojom vlašću te se činilo kako je vrlo blizu osvajanja Dalmacije.¹²⁴ U svrhu povrata hrvatskih teritorija pod svoju vlast, Sigismund je imenovao Ladislava od Lučenca banom cijele Slavonije, upraviteljem Dalmacije i Hrvatske te upraviteljem kraljevske vojske. O tome svjedoči i Pavlović koji izvještava kako je spomenuti ban 23. prosinca stigao u Zadar. Kao razlog dolaska Pavlović spominje utvrđivanje mira i saveza između članova zadarskog Velikoga vijeća koji su bili politički podijeljeni¹²⁵. S druge strane, tu se nedvojbeno radilo i o pokušaju ostvarivanja čvršćeg saveza protiv Tvrtka I.

Dalmatinski gradovi koji nisu bili spremni prihvatiti Tvrtkovu vlast snosili su posljedice poput pustošenja teritorija. Budući da se Zadar priklonio Sigismundu, sudjelovao je

¹²⁰ „...Išao sam u Nin, idući dan razgovarao sam s njezinim veličanstvom...” *Memoriale*, 11.

¹²¹ Smrću Karla Dračkog promijenila se politika bosanskog kralja Tvrtka I. Potonji nije posegnuo za krunom sv. Stjepana, njemu je bilo dovoljno ovladati Hrvatskom i Dalmacijom. Također, formalno zastupa interese maloljetnog sina Karla Dračkoga Ladislava. KLAJIĆ, n.dj., 276.

¹²² „...Do zadarskog teritorija došla je velika bosanska vojska, koja je otela na tom području oko 1700 grla stoke odnosno 700 volova za oranje i isto toliko krava te 300 maagaraca i 3000 komada stoke sinog zuba i mnogo štete pretrpjeli su ljudi na tom području. Zbog straha od te vojske, vojska našeg kralja se povukla na tri dana...” *Memoriale*, 11.

¹²³ *Memoriale*, 11.

¹²⁴ KLAJIĆ, PETRICIOLI, n.dj., 284.

¹²⁵ *Memoriale*, 12.

u kraljevim vojnim akcijama protiv bosanskog kralja Tvrtka. Pavlović tako izvještava o porazu kraljevske vojske koju naziva sramotnom: *...in festo Sancti Grisogoni martyris, datus fuit per gentem nostram maximus conflictus in gentibus eiusdem prioris, in quo fertur fuisse inter mortuos et vulneratos ultra 120 homines et multi equi et animalia eorum per notros fuerunt accepta... 10. mensis decembris, idem exercitus discessit a campo turpiter* [Isticanje A. B. F.], *et reversus est Iadram...*¹²⁶ Važno je istaknuti da je spomenuti poraz kod Vrane za Pavlovića bio sramotan (*turpiter*). Nameće se mišljenje da Sigismundova vojska nije bila dovoljno jaka bez obzira na svu pomoć dobivenu od Zadrana. Naime, nemogućnost kraljevske vojske i Zadrana u obrani Vrane omogućava Tvrtku osvajanje Klisa te snažnije utvrđivanje svoje vlasti. Sukladno s navedenim, polovicom 1390. godine u Tvrtkovim rukama bila je gotovo cijela Dalmacija, osim Zadra. O problemu vjernosti Zadrana Sigismundu, svjedoče sukobi koji su nastajali između samih članova Zadarskoga vijeća. Poraz kod Vrane vjerojatno je ojačao u Zadru stranku koja je nastojala naći mirnije rješenje i izbjeći daljnje oružane sukobe.¹²⁷ Međutim, u gradu Zadru prevagnula je Sigismundova stranka te su tada zadarski rektori pozvali sve članove Velikoga vijeća (njih 111) na međusobno pomirenje i to u svrhu vjernosti kralju Sigismundu i njegovoj ženi Mariji.¹²⁸

Zanimljivo je kako Pavlović u tom trenutku navodi Mariju kao *domina Maria consors eius*¹²⁹, a nekada ju je nazivao *serenissima regina*. S obzirom da je kraljevu funkciju preuzeo Sigismund, Marija je postala „samo“ Sigismundova žena. Stoga, Pavlovićevo ovakvo oslovljavanje Marije potvrđuje da Pavlović (kao i ostali zadarski plemići) smatraju Sigismunda legitimnim kraljem. Iz navedenog proizlazi kako su Zadrani Sigismundu povjerali obranu svoga grada od neprijateljskih težnji.

Međutim, grad Zadar od novih nevolja spašava Tvrtkova smrt 1391. godine kada je umro i Ivan Paližna.¹³⁰ Tada dolazi do prekretnice u zadarskoj politici prema vladarima koji pretendiraju preuzeti vlast. Naime, čini se kako je grad Zadar dobro shvatio da je s Tvrtkovom smrću prestala i veličina njegove države, i da prema tome od njegova nasljednika Dabiše ne prijeti pogibao. Naime tada, Ladislav, sin Karla Dračkog, koji je okrunjen 1390. godine za

¹²⁶ „...Na dan mučenika sv. Krševana naša vojska doživjela je veliki okršaj protiv naroda priora (Paližne) . U tom sukobu je bilo preko 120 mrtvih i ranjenih te smo mnoge njihove konje i životinje ugrabili...10. prosinca, ista ta vojska (naša) otišla je sramotno sa bojišta i vratila se u Zadar...“, *Memoriale*, 14

¹²⁷ KLAJIĆ, PETRICIOLI, n.dj., 358.

¹²⁸ *Memoriale*, 14.

¹²⁹ Pavlović na ovome mjestu navodi kraljicu Mariju samo kao gospođu Mariju, ženu Sigismunda, premda je kraljica Marija u tome trenutku bila stvarni vladar., *Memoriale*, 14.

¹³⁰ Pavlović također izvještava o njihovoj smrti: *Memoriale*, 15, 16.

napuljskog kralja preuzima glavnu riječ u Bosni, iako je stvarni vladar Tvrtkov nasljednik Dabiša.¹³¹

Zadar je u idućim godinama mogao birati kome se želi prikloniti. Postojale su tri opcije: Tvrtkov nasljednik Dabiša, Ladislav Napuljski te Sigismund i Marija. Iz Pavlovićevih zapisa primijećujemo da se Zadar otvoreno ne izjašnjava ni za jednu stranu. Tako Pavlović, za godinu 1392., diplomatski zapisuje: *...recepti fuerunt in cives et consiliarios civitatis Iadrae magnificus Vulch banus, quondam domini Vulchi vojvodae de Bosna ac comes Ioannes Mislenovich vicebanus eius, qui vicebanus nominibus praedicti domini bani et proprio praestitit iuramentum fidelitatis et civilitatis communis nostri Iadrae...*¹³² Sada možemo vidjeti da Pavlović taktički ne navodi čiji je Vuk ban. Međutim, znamo da je sredinom 1391. godine Ladislav Napuljski imenovao vojvodu Hrvoja i njegovoga brata Vuka hrvatsko-dalmatinskim banovima.¹³³ Dakle, Zadranu nude svoje građanstvo spomenutim ličnostima kako bi pridobili tada važne političke osobe.

U skladu s time, Pavlović bilježi kako se 1393. godine spomenuti ban Vuk borio za Vranu i Ostrovicu. Zadranu, vjerni ugarskoj kruni, nisu pomogli banu, ali su u znak sklopljenog mira primili u grad banova brata Dragišu koji je došao vidjeti relikvije sv. Šimuna.¹³⁴ Ovu neobičnu naklonost Zadrana bosanskim velikašima možemo pripisati sve većoj popularnosti „bosanske“ stranke u gradu. To potvrđuje i sukob između Sigismundova bana Ivana Frankopana sa Zadranima. O tome svjedoči i Pavlović: *...applicuerunt Iadram domini Nicolaus episcopus corbaviensis et Ioannes episcopus nonensis pro tractanda pace et concordia inter dominum banum Ioannem, comitem Segniae, et communitatem nostram...*¹³⁵ Pavlović ne navodi razlog zašto su se Zadranu sukobili sa Sigismundovim banom Ivanom. Sigurno je da su razmirice¹³⁶ između sukobljenih strana bile riješene nakon smrti bana Ivana Frankopana. Isto tako, Pavlović navodi kako su 27. siječnja 1394. godine Zadranu potvrdili savez s „veličanstvenim gospodinom“ banom Hrvatske i Dalmacije Butkom Kurjakovićem i podbanom Karlom Krbavskim. Zakleli su se na vječnu vjernost i savez protiv neprijatelja

¹³¹ KLAJČ, PETRICIOLI, n.dj., 359.

¹³² „...Uzvišeni ban Vuk, sin pokojnoga gospodina Vuka, bosanskog vojvode i njegov knez Ivan Mišljenović primljeni su bili kao građani i vijećnici grada Zadra, podban je položio zakletvu vjernosti i građanstva naše zadarske općine u svoje ime i ime svoga bana...“, *Memoriale*, 16.

¹³³ KLAJČ, PETRICIOLI, n.dj., 359.

¹³⁴ *Memoriale*, 17.

¹³⁵ „...Krbavski biskup Nikola i ninski biskup Ivan došli su u Zadar radi utvrđivanja mira i sloge između gospodina bana Ivana, senjskog kneza i naše općine...“, *Memoriale*, 18.

¹³⁶ Detaljnije o sukobu bana Ivana Frankopana sa zadarskom općinom pogledati: KLAJČ, n.dj., 303.

„gospodina kralja“.¹³⁷ Nadalje, na početku 1395. godine Sigismundovu vlast u Dalmaciji i Hrvatskoj priznao je također i bosanski kralj Stjepan Dabiša. Time, desetogodišnje razdoblje protudvorskog pokreta, završeno je Sigismundovom pobjedom.¹³⁸ Potonji je uz pomoć Nikole Gorjanskoga, kojega je postavio za bana Dalmacije i Hrvatske, nastojao uvesti mir u spomenute krajeve.

Tako autor izvještava o dolasku zagrebačkog biskupa Ivana u Zadar kojeg je kralj Sigismund imenovao za posebnog kraljevog povjerenika 1395. godine. Zagrebački biskup imao je zadaću sazvati sabor u Ninu. Pomoću spomenutog sabora Sigismund je pritiskom želio učvrstiti svoju oslabljenu vlast te ustanoviti kraljevska prava. Sabor u Ninu trajao je od 5. do 24. lipnja 1396. godine.¹³⁹ Iz Pavlovićevih zapisa vidimo kako su Zadranu sabor vidjeli primarno kao priliku za rješavanje parnice koju su vodili s Pagom. Naime, zadarska općina nastojala je vratiti nedavno izgublenu vlast nad otokom. Pavlović iznosi kako ipak nisu uspjeli obraniti pravo na otok Pag.¹⁴⁰

Dakle, iz Pavlovićevih zapisa možemo vidjeti da Zadranu odmah nakon što su izgubili jurisdikciju nad otokom Pagom pozivaju samog kralja Sigismunda koji bi ponovio suđenje.¹⁴¹ Pavlović ostavlja dojam da je zbog prethodno navedenog Sigismund izgubio naklonost Zadranu. Zadarski patricijat sigurno je bio nezadovoljan i zbog novih opterećenja koja nemeće kraljevska vlast. Štoviše, zadarska općina opremila je galiju pod vodstvom Filipa Jurjevića koja je trebala pomoći kralju u borbi protiv Turaka. To je vjerojatno novčano opteretilo grad Zadar¹⁴². Budući da je Nikopoljska bitka završila Sigismundovim porazom, ne čudi što je u gradu počela jačati stranka Ladislava Napuljskoga. Osim toga, nije se znalo je li Sigismund uopće preživio teški poraz kršćanske vojske. Zato se u Hrvatskoj i Ugarskoj ponovno pojavio otpor protiv Budima. Taj protudvorski pokret proglasio je Ladislava Napuljskoga ugarsko-hrvatskim kraljem¹⁴³. Ispostavilo se da je Sigismund živ i da se odlučio oštro sukobiti s pobunjenicima. Pavlović navodi da je kralj 12. veljače 1397. godine poslao bana Pavla Mihajlovića i krbavske knezove u Zadar. Oni su (u ime kralja) zatražili od zadarskog vijeća da im preda sve krivce i sudionike smrti kraljice Elizabete, one koji su pokušali uvesti drugu

¹³⁷ *Memoriale*, 18.

¹³⁸ ŠANJEK, n.dj., 325.

¹³⁹ KLAJIĆ, n.dj., 314.

¹⁴⁰ *Memoriale*, 21.

¹⁴¹ *Memoriale*, 21.

¹⁴² *Memoriale*, 21.

¹⁴³ ŠANJEK, n.dj., 326.

vlast u Dalmaciju i one koji su sudjelovali u buni Ivana Paližne, nekadašnjeg priora Vrane.¹⁴⁴ Zadrani su, osim toga, morali kralju u Knin poslati deset najboljih plemića. Među tim plemićima bio je i sam Pavlović koji je, kako se čini, bio zadužen za obranu plemića. Pavlović tako navodi: *...prima die mei adventus ut supra, exposui meam ambasciatam praedicto domino nostro regi...et die veneris 2. mensis february recesserunt quasi omnes praedicti nobiles...*¹⁴⁵ Ovim riječima Pavlović potvrđuje uspješnost svog poslanstva jer su se svi spomenuti plemići vratili u Zadar. Iz toga možemo zaključiti da je Pavlović bio veoma uspješan diplomat. Ipak, nije sve prošlo idealno o čemu svjedoči i sam Pavlović. Čini se da se kralj predomislio i poslao pismo Zadranima u kojem ih obavještava o zapljeni imovine zadarskoga nadbiskupa Guida Matafara, plemića Jakova Raduča i Ludovika Matafara.¹⁴⁶ Prema Pavlovićevim zapisima možemo vidjeti da se Sigismund oštro suprostavio bilo kakvom obliku otpora kraljevskoj vlasti. Tako je kralj smijenio nadbiskupa Matafara i naredio da se njegovo ime izbriše iz svih javnih ustanova.¹⁴⁷ Možemo primijetiti kako su Zadrani (i sam Pavlović) još uvijek vjerni Sigismundu unatoč spomenutim kraljevim odlukama. Pavlovićevu vjernost kralju možemo primijetiti u opisu krvavog križevačkog sabora: *...Crisii in curia domini nostri regis Sigismundi, inefectus fui Stephanus Lazchovich cum nepote suo per certos barones Ungariae...*¹⁴⁸. Iz autorovih zapisa dobivamo dojam da su bana Lackovića ubili nepoznati plemići koji nisu surađivali sa kraljem, a zapravo se radi o naručenom ubojstvu. Štoviše, Pavlović ne navodi titulu Stjepana Lackovića koji je bio postavljen na čelo protudvorskog pokreta i kojega je Ladislav Napuljski imenovao banom Hrvatske i Dalmacije. O Sigismundovoj okrutnosti, i u gradu Zadru, Pavlović bilježi kako je *e.g.* kralj zatvorio opata samostana sv. Krševana jer se suprostavio kraljevim ljudima koji su od opata tražili novac za kraljevsku vojsku (godine 1398.).¹⁴⁹ O vjernosti Zadrana kralju Sigismundu (i nakon što su ga zarobili ugarski plemići) svjedoči Pavlovićeva vijest o dolasku Albrehta IV. u Zadar, kojega je Sigismund, nakon što je izbačen iz zarobljeništva, proglasio svojim nasljednikom. Trogirskim knezom Pavlović je bio proglašen 1399. godine tako da u to vrijeme rijetko bilježi događaje iz zadarske općine. U tim godinama, Zadar (kao i drugi dalmatinski gradovi) se ponovno našao pred izborom novog vladara.

¹⁴⁴ *Memoriale*, 22.

¹⁴⁵ „...Na prvi dan svog dolaska izložio sam svoje poslanstvo spomenutom gospodinu našem kralju i 2. veljače svi spomenuti plemići vratili su se (u Zadar)...“, *Memoriale*, 23.

¹⁴⁶ Kralj ih je smatrao urotnicima.

¹⁴⁷ *Memoriale*, 24.

¹⁴⁸ „...Na saboru u Križevcima u kuriji gospodina našega kralja bio je ubijen Stjepan Lacković sa svojim nećakom od strane nekih ugarskih plemića...“, *Memoriale*, 23.

¹⁴⁹ *Memoriale*, 24.

Budući da je Sigismundova vlast slabila zbog otpora ugarskih plemića i plemića u hrvatskim zemljama, oživio je protudvorski pokret.¹⁵⁰ Teško je odrediti prostorno težište pokreta, ali bi se moglo reći da je uporište pokreta od njegova početka do kraja bila srednjovjekovna Bosna, i da je u njemu najosjetljiviji bio položaj komunalnih društava na istočnom Jadranu.¹⁵¹ Napokon, oživjela je stranka Ladislava Napuljskoga kojega je u hrvatskim zemljama zastupao vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić. Zadar je, kao i druge dalmatinske gradove, vojvoda Hrvoje nastojao prisiliti na priznanje vlasti Ladislava Napuljskog.¹⁵² Tako i Pavlović bilježi da je 1402. godine zadarsko vijeće (78 vijećnika) potvrdilo dopuštenje Ladislavovom admiralu Aldermariscu za ulazak u grad¹⁵³. Štoviše, sam Pavlović uvodio je u grad spomenutog admirala.¹⁵⁴ Čini se zanimljivom činjenica da su sada Pavlović i cijela zadarska općina na strani Ladislava Napuljskoga. Teško je reći zašto su Zadranu „promijenili stranu“, ali prema Pavlovićevim izvještajima stoji da su bili zadovoljni spomenutom odlukom: *...introducemus ipsum solemniter cum tubis et cetera...*¹⁵⁵ Štoviše, Zadranu se iste godine zaklinju na vjernost i prijateljstvo Ladislavu Napuljskom. Ovim činom Zadar je postao glavnim Ladislavovim uporištem na istočnom Jadranu. Nadalje, nakon što je Aldermarisco osvojio Vranu¹⁵⁶, započinje opći pokret protiv Sigismunda te se za zadarskim primjerom povode i drugi dalmatinski gradovi. Također, ističe se činjenica da Pavlović postaje *familiaris advocatus civilis dicti domini regis, ac procuratorem eius et omnium suarum camerarium trecentesima et talis in partibus Dalmatiae et Croatiae*¹⁵⁷. Budući da je Pavlović prije svega izvrstan diplomat, ne čudi nas da se u danoj situaciji dobro snašao i priznao vlast novog kralja. Nadalje, Zadranu su se vjerojatno nadali jakom i moćnom vladaru koji će ih obraniti od Mlečana. Koliko je Aldermarisco htio učvrstiti Ladislavovu vlast u Dalmaciji svjedoči Pavlovićev zapis prema kojem je Aldermarisco izdao proglas 1. prosinca 1402. godine da se svi građani Zadra koji su tada bili razasuti po Dalmaciji i Hrvatskoj ili Slavoniji trebaju vratiti svojim kućama u roku od 40 dana ili će biti kažnjeni.¹⁵⁸

¹⁵⁰ KONTLER, n.dj., 112.

¹⁵¹ RAUKAR, 86.

¹⁵² ŠANJEK, n.dj., 326.

¹⁵³ Aldermarisco je 1402. godine imenovan namjesnikom u Ugarskoj, Hrvatskoj, Dalmaciji i Slavoniji od strane Ladislava Napuljskoga., KLAJIĆ, n.dj., 349.

¹⁵⁴ *Memoriale*, 34.

¹⁵⁵ „...Uveli smo ga u grad ceremonijalno uz trube i ostalo...“, *Memoriale*, 35.

¹⁵⁶ „...11. listopada 1402. Vrana je pala u ruke Aldermarisca...“, *Memoriale*, 35.

¹⁵⁷ „...javni kraljevski odvjetnik spomenutog gospodina kralja i njegov upravitelj ureda tridesetine i takvim (uredima) na području Hrvatske i Dalmacije...“, *Memoriale*, 35.

¹⁵⁸ *Memoriale*, 36.

To mnogo govori o politici novoga vladara koji je nastojao stabilizirati vlast kako bi mogao doći u Dalmaciju i okruniti se za kralja. Međutim, od Pavlovića saznajemo kako je kralju prvo poslano poslanstvo (najizvršnji građani) iz Zadra koje mu se trebalo pokloniti. Naime, Pavlović ne bilježi krunjenje Ladislava Napuljskog u Zadru 5. kolovoza 1403. godine, jedino za spomenutu godinu bilježi kako je vojvoda Hrvoje zarobio bana Bissena. Mogli bismo reći da Pavlović, opet diplomatski, ne bilježi krunjenje. Razlog tome bila je činjenica da krunidba nije bila zakonita (nije izvršena u Stolnom Biogradu krunom sv. Stjepana).¹⁵⁹ Što se tiče drugog razloga, Pavlović je možda očekivao jačanje Sigismundove stranke u gradu pa je „taktički“ izbjegavao bilježiti „nezakonito krunjenje“.

Nadalje, u idućim godinama, Pavlović se osvrće više retrospektivno na događanja u gradu Zadru te manje detaljno izvještava o istima. Autor je više zaokupljen opisom vremenskih prilika i neobičnih pojava nego opisom društvenih i političkih događaja. Gledajući Pavlovićevo djelo kao dio srednjovjekovne književnosti možemo reći kako pred kraj i kod njega pronalazimo element nagovještaja budućih loših događaja, *e.g.* epizoda o umrloj ženi s Pašmana koja opsjeda stanovnike¹⁶⁰, epizoda o muhama koje su se pojavile i donijele bolesti¹⁶¹ ili epizoda o zvijeri s osam nogu¹⁶². Dakle, Pavlović pred kraj nije više toliko zaokupljen političkom situacijom i često ne spominje vlast u gradu. Tako jednostavno bilježi njemu zanimljive događaje.

Zaključno treba spomenuti da je Pavlovićev odnos prema aktualnim vladarima uvijek bio diplomatski, u skladu s politikom grada. Nije se mogla primijetiti osobna pristranost autora određenoj stranci ili političkoj osobi na eksplicitan način. Odnosno, Pavao samo kao član zadarskog patricijata ili u službi grada Zadra dočekuje određene političke osobe u gradu. U djelu ne možemo nigdje primijetiti izrijekom istaknuti Pavlovićevu naklonost prema određenom vladaru. Možemo tvrditi da je Pavlović (kao i ostali članovi patricijata) bio sklon anžuvinskoj politici samo dok je koristila gradu Zadru, ali ne i bezuvjetno. Tako Pavlović s jednakim poštovanjem (vrlo smišljeno) bilježi Ludovikovu vlast, zatim vlast kraljica Elizabete i Marije te vlast Sigismunda i Ladislava Napuljskoga. Izbjegavanje otvorenog stava sugerira da je te zabilješke možda kanio kasnije preoblikovati u veće djelo, kroniku, ili jednostavno nije želio sebe diskreditirati ako dnevnik padne u krive ruke. Također se može primijetiti da Pavlović vrlo „taktički“ bilježi pojedine događaje, kao da je svjestan važnosti svoga zapisa.

¹⁵⁹ KLAJIĆ, n.dj., 360.

¹⁶⁰ *Memoriale*, 38.

¹⁶¹ *Memoriale*, 39.

¹⁶² *Memoriale*, 40

Tako, *e.g.* ne bilježi ubojstvo kraljice Elizabete kao ubojstvo već kao njezinu smrt. Brojna su slična mjesta u djelu te stoga sa sigurnošću možemo reći da je Pavlović, ugledan član patricijata koji je pomoću diplomatskog političkog djelovanja opisivao događaje koje je on smatrao relevantnima, a ne koji su u tome trenutku možda bili društveno i politički relevantniji.

Na kraju ovoga poglavlja treba istaknuti temeljne karakteristike Pavlovićeva pisanja. Kao što su gore navedeni primjeri pokazali, Pavlović nastoji postići dojam nepristranog izvještavanja. Tako niže politička događanja u gradu Zadru (ponekad i šire) jer ne želi ugroziti svoj politički položaj. Dakle, čini se kako je Pavlović bio vrlo uspješan politički diplomat. Pavla nije zanimalo širi kontekst događanja već je on bilježio ono što je njemu bilo bitno. Tako smo mogli vidjeti kako iz Pavlovićeva djela ne saznajemo podatke o vrlo važnim povijesnim događajima *e.g.* krunjenju Ladislava Napuljskoga, ali s druge strane saznajemo neke od zanimljivosti *e.g.* priču o ženi s Pašmana. Možemo reći kako se Pavao izvrsno snašao u diplomatskom zapisivanju jer je zasigurno bio svjestan važnosti svoga djela. Proizlazi da je zahvaljujući svom taktiziranju Pavlović sebi osigurao političku funkciju u gradu Zadru (i šire) bez obzira na trenutno stanje vlasti. Odnosno ogradivši se od pristranosti Pavao je sebi osigurao dugoročnu političku karijeru.

4.2. Pavlovićev pogled na politička previranja u Dalmaciji

Kao što smo u prethodnom poglavlju mogli primijetiti, Zadar se na kraju 14. i početku 15. stoljeća našao u žarištu borbe za prijestolje. Sukob triju dinastija-Anžuvina, Luksemburgovaca i Kotromanića-u pozadini kojega je bila Venecija, odražavao se također i u dalmatinskim gradovima.¹⁶³ Članovi gradskog patricijata, odnosno Velikog vijeća, u to vrijeme imali su mnogo obaveza. Svi već spominjani kandidati za vlast „kupovali“ su svoje glasove i bogato darivali članove patricijata političkim položajima i nekretninama. Zbog toga je dolazilo do stranačkih sukoba unutar grada, ali i kolektivnog otpora Zadrana pojedinim odlukama vladara. Također, javljaju se i urote protiv aktualnih vladara. Pavlovićevo djelo izvor je koji nam daje konkretan uvid u strančke borbe u gradu Zadru na prijelazu iz 14. u 15.

¹⁶³ RAUKAR, n.dj., 86.

stoljeće. Međutim, *Memoriale* je odličan izvor informacija o odnosima između pojedinih dalmatinskih gradova i njihovim stranačkim previranjima.

Tako Pavlović bilježi bunu otkrivenu u gradu Zadru u vrijeme vladavine kraljica Elizabete i Marije. Kao posljedica buna, koje su nastajale širom Hrvatske i Ugarske, slična urota otkrivena je u Zadru sredinom 1384. godine. Taj protudvorski pokret, koji se odvijao između 1383. i 1408. godine zahvatio je gotovo sve razine društva, od seoskih i gradskih zajednica, do vlastele i kraljevskih dvorova.¹⁶⁴ Pavlović u svome djelu *Memoriale* bilježi: *...Die mensis iulii revelata fuit proditio, quam volebant facere Zaninus, draperius Dancarolus cognatus eius et Petrus Franchalanca una cum Miscolo Milesich...praedicti...fuerunt trassinati per civitatem et capita eorum fuerunt amputata in platea Iadrae et corpora ipsorum, separata a capitibus, ibi steterunt per totam diem usque ad vespertas...*¹⁶⁵ Dakle, Pavlović ne navodi razlog urote, ali detaljno opisuje kazne koje su urotnici zaslužili. Značajno je istaknuti da Pavlović, kao ugledni plemić, osuđuje spomenutu urotu. Ne samo u slučaju ove urote već i na drugim mjestima u djelu, možemo vidjeti da je Pavloviću vrlo bitno zabilježiti kazne namijenjene urotnicima. Na ovaj način, Pavao naglašava koliko se teško kažnjavaju urotnici. Nadalje, čini se da je ta urota bila poticana izvana i da je nastala kao zakašnjeli odraz bune u Vrani.¹⁶⁶ Jedino što Pavlović navodi, a da bi moglo potvrditi potonje, činjenica je da Zadrani nisu htjeli opskrbiti kraljevsku vojsku koja je trebala poći u Napulj.¹⁶⁷ Stoga, vjerojatno je postojao otpor prema vlasti kraljica, ali Pavlović to izravno ne bilježi. Ipak, Pavao je istaknuti Zadrani koji je podržavao anžuvinsku politiku.

Također, Pavlović bilježi i da se nakon spomenute bune dogodio *unitas* između bana i zadarske općine. Na taj savez prisegnulo je samo 23 vijećnika.¹⁶⁸ Iz opisa bune proizlazi zaključak da je Pavlović bio naklonjen anžuvinskoj stranci u gradu koja je imala manjinu. Da su stranačke borbe doista postojale, možemo pretpostaviti iz Pavlovićeva zapisa 1388. godine: *...iuravimus pacem inter nos in consilio generali Iadrae...*¹⁶⁹ Članovi zadarskoga Vijeća zakleli su se na međusobni mir. Ta činjenica navodi na mišljenje da je u gradu postojala, osim anžuvinske, i bosanska stranka. U to vrijeme vlast bosanskog kralja Tvrtka proširila se po

¹⁶⁴ RAUKAR, n.dj., 85.

¹⁶⁵ „...8. srpnja bila je otkrivena urota koju su htjeli učiniti Zanin-trgovac tkaninom, njegov rođak Dancarol i Petar Franchalanca s Miškolom Milešićem... gore spomenuti bili su vučeni po gradu i glave su im bile odrubljene na zadarskom trgu, a njihova tijela, odijeljena od glave stajala su ondje čitav dan do večeri...”
Memoriale, 8.

¹⁶⁶ KLAJIĆ, PETRICIOLI, n.dj., 354.

¹⁶⁷ *Memoriale*, 7.

¹⁶⁸ *Memoriale*, 8.

¹⁶⁹ *Memoriale*, 12.

cijeloj Dalmaciji. Izgleda da je u tom trenutku prevladala Sigismundova stranka koja je na početku bila u manjini, ali je na kraju prevladala. Posljedice toga bila su brojna pustošenja i pljačkanja bosanske vojske na zadarskom području. Dalmatinske gradove od Zadra do Splita Tvrtko je izvrgnuo vojnom i političkom pritisku nastojeći ih primorati na priznavanje bosanske vlasti.¹⁷⁰ Zadrani su htjeli što prije okončati spomenuta pustošenja i stabilizirati vlast. Zbog toga, u gradu Zadru jača bosanska stranka. Tvrtkovom pobjedom Zadrani bi dobili željeni mir jer su bili iscrpljeni bosanskim pustošenjima zadarskog teritorija.

Nadalje, Pavlović za godinu 1390. bilježi sklapanje saveza u zadarskom Velikom vijeću. Sto deset plemića zaklelo se na međusobno pomaganje i zaboravljanje prijašnjih nesuglasica i to sve iz počasti prema kralju Sigismundu i njegovoj ženi Mariji.¹⁷¹ Čini se kako su plemići odlučili priznati Sigismunda za kralja. Pavlović, u svome stilu, ne navodi razloge nesuglasica među plemićima. S obzirom na političku situaciju, vjerojatno se radi o jačanju bosanske stranke koja je željela da se Zadar preda bosanskom kralju Tvrtku. I kao što smo već spomenuli, Marija više nije „prejasna kraljica“ već žena Sigismundova. U tome možemo vidjeti kako su se Zadrani nadali da će im Sigismund pomoći u borbi protiv bosanskog kralja.

Osim spomenutih stranačkih sukoba unutar grada Zadra, Pavlović bilježi i pobune protiv vlasti u drugim dalmatinskim gradovima. Tako bilježi da su u Trogiru 1387. godine nastali nemiri. U doba neprestanog sklapanja i razvrgavanja političkih saveza, i u Trogiru postoje dvije stranke. U Pavlovićevom zapisu stoji kako su tada u Trogiru brojni plemići stradali „na zahtjev naroda“ (*ad vocem populi*)¹⁷². Uzroke nesuglasica Pavlović ne navodi. No, može se pretpostaviti da je riječ o sukobu bosanske i Sigismundove stranke. U Trogiru je bilo mnogo Sigismundovih pristaša, a vodili su ih pripadnici rodova Kažotića i Cega.¹⁷³ Njihovi protivnici bili su pod vodstvom rodova Andreisa, Vitturija i Sobota, a podržavao ih je bosanski kralj Tvrtko.¹⁷⁴ Upravo o tome sukobu izvještava Pavlović. U sukobu je ubijen trogirski sudac (rektor) Augustin Kažotić i brojni plemići, a Josip Cega pobjegao je u Split.¹⁷⁵ Čini se da je prevagnula bosanska stranka dok su mnogi trogirski plemići morali pobjeći u Split. Da je u Trogiru došlo do prevrata govori nam Pavlovićeva zabilješka. U njoj piše da su ubrzo nakon spomenutog prevrata ostali dalmatinski gradovi (Zadar, Šibenik, Split) poslali

¹⁷⁰ ŠANJEK, n.dj., 324.

¹⁷¹ *Memoriale*, 14.

¹⁷² *Memoriale*, 12.

¹⁷³ Irena BENYOVSKY LATIN, *Srednjovjekovni trogir*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009, 31.

¹⁷⁴ BENYOVSKY LATIN, n.dj., 31.

¹⁷⁵ *Memoriale*, 12.

poslanstvo u Ugarsku.¹⁷⁶ Tražili su zaštitu od ugarskog dvora protiv bosanskog kralja. Međutim, Pavlović ne donosi što su točno poslanici tražili ili dogovorili s kraljem. Nadalje, nakon što je ojačao Sigismundov utjecaj u Trogiru, spomenuti Josip Cega vratio se u grad Trogir 1392. godine.¹⁷⁷ Njegov povratak poslužio je kao povod nastanku novog sukoba. Vezano za spomenuti sukob Pavao bilježi samo ubojstvo Lompre, koji je bio vođa pobune protiv obitelji Cega. Pavlović ne imenuje atentatore, ali navodi kako je 38 osoba u tajnosti uplovilo u trogirsku luku i ubilo Lompru na trgu.¹⁷⁸ Za godinu 1393. Pavlović škrto izvještava da je bio jedan od poslanika koji su se uputili u Trogir radi mirenja između sukobljenih Trogirana.¹⁷⁹ Riječ je bila o pomirenju „vanjskih“ (Sigismundovih pristaša) s „unutarnjima“ (Tvrtkovim pristašama) u gradu Trogiru.¹⁸⁰

Pavlović vrlo detaljno piše i o splitskoj buni. Tako nalazimo da je 1398. godine u gradu Splitu došlo do sukoba aktualne vlasti i onih koji nisu mogli biti birani za suce (pučani). Potonji su izvršili prevrat, ranili i ubili mnogo plemića te osnovali svoju vladu. Vođa urote Markolin Slovinić postavljen je na čelo nove vlade.¹⁸¹ Načini ubojstava vrlo su detaljno opisani. Možemo primijetiti da Pavlović „sa žarom“ piše o spomenutom prevratu. Mnogi Splicićani pobjegli su u Trogir kako bi se spasili od nevolja. Pavloviću je očito bilo bitno spomenuti koliko su okrutni prevratnici koji su dopustili da leš jednog plemića danima stoji na trgu.¹⁸² To također navodi i kako bi pojačao dojam okrutnosti prevratnika (pučana), a Pavao je patricij pa i sam ne može biti sklon prevratnicima. Osim spomenute bune, Pavlović bilježi i sukob Trogirana i Splicićana¹⁸³ te Klisa i Splita¹⁸⁴. Sukob Splicićana i Trogirana zapravo je posljedica splitske bune iz 1398. godine. Tada je Trogir postao utočište brojnih splitskih plemića. Splicićani su zajedno s Poljićanima i Klišanima zapalili gotovo cijelu okolicu Trogira pa i trogirске mlinove.¹⁸⁵ O tome piše i Pavlović: *...Spalatenses intrinseci cum Clissensibus...dederunt maximum conflictum Traguriensibus, verberantes multa animalia, concremantes villas et occidentes ac captivantes homines et nobiles...*¹⁸⁶. Često, vrlo detaljno, opisuje kako su kažnjeni urotnici ili na koji su način stradali pojedini plemići. Koliko su bili

¹⁷⁶Memoriale, 12.

¹⁷⁷BENYOVSKY LATIN, n.dj., 31.

¹⁷⁸Memoriale, 16.

¹⁷⁹Memoriale, 14.

¹⁸⁰ BENYOVSKY LATIN, n.dj., 32.

¹⁸¹Memoriale, 25.

¹⁸²Memoriale, 26.

¹⁸³Memoriale, 32.

¹⁸⁴Memoriale, 25.

¹⁸⁵ BENYOVSKY LATIN, n.dj., 33.

¹⁸⁶ „...Splicićani koji su izvršili prevrat, zajedno sa Klišanima sukobili su se sa Togiranima. Tukli su mnoge životinje, spaljivali su vile i zarobljivali ljude i plemiće...“ Memoriale, 32.

jaki ti stranački sukobi govori i činjenica da Pavlović o tome piše najdetaljnije. Kao istaknuti zadarski plemić zasigurno je bio „u prvim redovima“ prilikom spomenutih sukoba. Zato je i mogao „sa žarom“ opisati stranačke borbe. Iz njegovih zapisa nigdje ne možemo izravno iščitati pristranost, ali na metatekstualnoj razini posve je jasno da je na strani patricijata, barem u slučaju Splita.

Osim spomenutih sukoba, dalmatinski gradovi sklapali su saveze, tako *e.g.* neposredno pred sabor u Ninu 1396. godine, Zadar, Trogir, Šibenik i Split sklapaju *unitas* (savez).¹⁸⁷ Isto tako, 1399. godine otok Rab i Senj nude pomoć gradu Zadru ukoliko dođe do sukoba s Pažanima. Sukob između Paga i Zadra vrlo je složen te izvrsno opisan u Pavlovićevom djelu. Stoga ćemo ga detaljnije opisati u idućem poglavlju.

Zaključno, kraj 14. i početak 15. stoljeća obilježeni su političkim previranjima u Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji. Posljedice toga odrazile su se i na dalmatinske gradove. Tako su, unutar gradova, nastali sukobi među strankama. Kao što smo gore mogli vidjeti, zbog općih političkih prilika dolazi do stranačkih sukoba u gradu Zadru i Trogiru. Pavlović čak detaljnije (nego inače u djelu) bilježi spomenute bune i politička previranja unutar dalmatinskih gradova. Međutim, od Pavlovića ne možemo saznati uzroke pobuna u Zadru i Trogiru. I dalje u svom nesubjektivnom stilu pisanja Pavlović vrlo škrto izvještava o uzroku pobunama, ali zato detaljno opisuje kazne za urotnike i okrutnost urotnika. Nadalje, spomenuli smo i pobunu u Splitu koja ima drugačiju narav nego pobune u Zadru i Trogiru. U Splitu je riječ o jačanju komunalnog duha i želji nižeg sloja pučana da participira u vlasti. Budući da je Pavlović vrlo detaljno opisao okrutnost prevratnika, na metatekstualnoj razini primjećujemo Pavlovićevu neizravnu pristranost patricijatu (barem u slučaju Splita). To je sasvim opravdano jer je i Pavlović bio patricij. Iz svega navedenog čini se kako upravo opisi pobuna ukazuju da je Pavlović dobrim dijelom i kroničar. Stoga možemo zaključiti da su Pavloviću upravo ta događanja bila najzanimljivija za detaljniji opis jer je i on sam vjerojatno sudjelovao u njima. Međutim, u spomenutim opisima Pavlović prije svega sve bilježi diplomatski.

4.3. Zadar vs. Pag

¹⁸⁷*Memoriale*, 20.

Sredinom 14. i početkom 15. stoljeća grad Zadar i otok Pag bili su međusobno vrlo povezani. Ludovik, nakon što je vratio Dalmaciju pod svoju vlast 1358. godine, predao je otok Pag Zadranima.¹⁸⁸ Pavlovićev *Memoriale* izvrstan je izvor za prikazivanje odnosa između grada Zadra i otoka Paga. Tako Pavlović detaljno opisuje bunu protiv zadarske vlasti koja se odvijala na otoku Pagu 1394. godine.

Pavlović o toj buni govori: *...rebellaverunt nobis Pagenses et eodem die eligerunt inter se tres rectores pro regimine eorum...et praeceperunt...tunc comiti nostro ibidem, poena capitis usque diem tertiam, recedere ab insula Pagi...et captivaverunt duos notros nobiles...*¹⁸⁹. Iz navedenog proizlazi da su se Pažani odlučili politički osloboditi od uprave grada Zadra. Kada je vijest o buni stigla u Zadar, građani su naoružali galije i poslali ih prema Pagu. Pažani su se naime povukli s otoka, ali su ih ondje¹⁹⁰ Zadranima pohvatili ili ubili. Koliko su Zadranima bili nečovječni prilikom kažnjavanja pobunjenika svjedoči Pavlović: *...86 ipsorum inter laicos et clericos, ligatis manibus eodem funiculo, in galea maiori fuerunt ducti Iadram, et in logia dominis rectoribus Iadrae praesentati, ubi unus dictorum sacerdotum...mitriatus fuit et in eadem mitria ductus fuit una cum praedictis aliis clericis ligatus ut supra ad dominum archiepiscopum Iadrae pro eo, quia nitebatur eligi in episcopum Pagi...*¹⁹¹ Zadranima, ne samo da kažnjavaju pobunjenike nego im se i rugaju. Naime, jedan od svećenika s otoka Paga prisilno je morao nositi biskupsku kapu. Na taj način Zadranima su se narugali Pažanima. Pavlović vrlo detaljno izvještava kako su ostali pobunjenici bili izvrgnuti mučenjima. Jednog od rektora objesili su na cesti, trojicu drugih vođa u luci, a dvojici su čak iskopali oči.¹⁹² Čini se da Pavlović ne sluti koliko su Zadranima (među kojima je i on) preoštro osudili Pažane te da će njihova okrutnost imati posljedice. Doima se da je Pavlović ponosan na djelovanje zadarske općine protiv paške bune. Odnosno, Zadranima bez ikakve sumnje smatraju da imaju pravo uprave nad Pagom. Ipak, nakon što je kralj Sigismund proveo istragu, Zadranima je oduzet otok Pag. Pavlović izvještava da je Pag 1396. godine oduzet Zadranima i predan u ruke Ivana Čubretića, kraljevog čovjeka.¹⁹³ Također, saznajemo da su iste godine zadarski

¹⁸⁸ KLAJČIĆ, PETRICIOLI, n.dj., 370.

¹⁸⁹ „...Pažani su se se pobunili protiv nas i istoga dana izabrali su između sebe 3 rektora za vlastitu upravu. Zatim su zapovijedili da tadašnji knez Paga mora napustiti grad u roku 3 dana ili će biti ubijen. Također, zarobili su dva naša plemića...“, *Memoriale*, 18.

¹⁹⁰ Pavlović ne navodi gdje su se sklonili Pažani već iznosi kako je to bilo negdje izvan otoka Paga., *Memoriale*, 18.

¹⁹¹ „...86 crkvenjaka i svjetovnjaka, kojima su ruke bile zavezane istim užetom, u većoj galiji dovedeni su u Zadar pred katedru prisutnih zadarskih rektora, gdje je jednom od osuđenih svećenika stavljena biskupska kapa i u isto biskupskoj kapi bio je doveden zavezan, kao što je gore spomenuto, zajedno sa navedenim drugim klericima pred zadarskog nadbiskupa jer je htio biti izabran za paškog biskupa...“, *Memoriale*, 19.

¹⁹² *Memoriale*, 19.

¹⁹³ *Memoriale*, 20.

plemići i rektori (među kojima je i Pavlović) oslobodili svećenike iz nadbiskupskog zatvora i vratili opljačkano blago paških crkvi u ruke podbana Pavla Mihaljevića.¹⁹⁴

Međutim, Zadrani nisu odustajali od prava na otok Pag. Tako su na Ninskom saboru 1396. godine branili svoja prava na otok. Na spomenutom saboru odlučeno je da će Pag biti oduzet zadarskoj općini i da će biti uvršten u red drugih gradova pod kraljevskom zaštitom u Dalmaciji. Zadarski poslanici (među kojima je i Pavao) nezadovoljni odlukom, odmah prosvjeduju kod kralja.¹⁹⁵ U skladu s navedenim događajima možemo vidjeti Pavlovića kao zadarskog patricija koji brani prava svoga grada. Tek 1397. godine Zadrani dobivaju mogućnost kontakta s kraljem i nastavka borbe za otok Pag. Iako Pavlović detaljno opisuje sabor u Kninu, ne saznajemo jesu li se dotaknuli paškog pitanja. Tek kasnije, u svome dnevniku, Pavlović bilježi proglas izdan u zadarskim crkvama putem kojeg se sakuplja novac¹⁹⁶ među plemićima, duhovnim licima, pučanima i okolnim zadarskim područjima u svrhu otkupljivanja otoka Paga od kralja Sigismunda. Zadrani su se, međutim, nadali da bi jedino na taj način, eventualnim kraljevskim pristankom na prodaju, mogli ponovno doći do posjeda otoka Paga. Ne iznenađuje činjenica da Zadrani nude novac Sigismundu jer je tada kralj bio novčano oslabljen, zbog mnogih ratovanja. Iz navedenog Pavlovićevog svjedočanstva zaključuje se da je Sigismund još u Kninu raspravio pitanje Paga sa zadarskim poslanstvom.¹⁹⁷ Ipak, Pavlović tek dvije godine poslije (1399. godine) bilježi dolazak kraljevskog poslanika u Zadar, viteza Pavla Našića. Potonji je donio Sigismundovu odluku prema kojoj će u zamjenu za otok Pag, tražiti od Zadrana 4000 dukata godišnje kroz 10 godina. Nadalje, kralj je zahtijevao da mu se prvih 1000 dukata donese već za 20 dana.¹⁹⁸ Istoga dana, zadarsko Veliko vijeće odlučilo je sakupiti 5000 dukata od 50 plemića i isto toliko pučana, a crkve, samostani, izvršitelji oporuka i udovice, sakupit će koliko budu htjeli.¹⁹⁹ Naime, Pavlović svjedoči koliko je Zadranima bilo hitno rješavanje problema oko otoka Paga. Hitnost i brzina kojom su vijećnici, bez sukoba, dogovorili uvjete sakupljanja novca, govori o važnosti „paškog pitanja“. Štoviše, istoga dana imenovali su ubirače novca. Možemo primijetiti da Pavlović vrlo detaljno opisuje dan po dan, što se kada odlučilo i kako je protekao cijeli proces sakupljanja novca. Budući da Pavlović koristi zamjenicu *nos* kada izvještava o svemu navedenom, postoji mogućnost da je on bio jedan od glavnih aktera spomenutih dogovora. Tako već za tri dana Zadrani šalju kralju Sigismundu poslanstvo u

¹⁹⁴*Memoriale*, 20.

¹⁹⁵*Memoriale*, 21.

¹⁹⁶... *quae pecunia dari debet domino nostro regi rehabilitatione insulae Pagi...*, *Memoriale*, 28.

¹⁹⁷*Memoriale*, 23. (bilješka 108.)

¹⁹⁸*Memoriale*, 28.

¹⁹⁹*Memoriale*, 28.

kojem ga obavještavaju da imaju novac. Međutim, kralj se ipak predomislio: *...reversi sunt...praedicti cursores cum deturbatione dictae restitutionis, videlicet quod dominus noster rex non aliter voluit consentire ipsam restitutionem Pagi, nisi promittatur per nos et nostris expensis conservari sibi castrum in Iadra....*²⁰⁰ Iako se u Pavlovićevim riječima ne nazire razočaranje zbog posljednje kraljeve odluke, pretpostavljamo da je Zadrane ta odluka šokirala. Potonji su u vrlo kratkom roku sakupili novce, a kralj nije ispunio svoje obećanje. Stanje je ostalo nepromijenjeno sve do dolaska Ladislava Napuljskoga na vlast. Zanimljivo je da nakon iscrpnog izvještaja o borbi Zadrana za prevlast nad otokom Pagom Pavlović preuzima funkciju kneza grada Šibenika²⁰¹ te nam ne donosi informacije o događajima poslije spomenute kraljeve odluke. Možemo pretpostaviti da je kralj Sigismund izgubio naklonost građana Zadra. Međutim, to ne saznajemo izrijekom iz Pavlovićevih zapisa.

Nakon što je grad Zadar priznao vlast Ladislava Napuljskog, otvorila se mogućnost da Zadrani ponovo pokušaju doći u posjed otoka Paga. Tako Pavlović za godinu 1402. bilježi: *...in generali consilio Iadrae, in quo fuerunt nobiles quinquaginta tres, non sincere fuerunt sex, de non unus, captum fuit per reliquos: quod Pagensium omnes domos quas habent in Pago, praecipitentur funditus, videlicet extirparentur radicitus, et omnes salinae, terrae, loca et quaecumque habent in insula Pagi, confiscari debeant pro communu Iadrae*²⁰²... Ovime možemo vidjeti koliko su Zadrani čekali priliku da osiguraju prevlast nad otokom Pagom. Također, primijećujemo okrutnost Zadrana koji nisu zaboravili na nekadašnju pašku pobunu. U skladu s navedenim, nakon što se vlast u gradu promijenila, Zadrani su ponovno pokazali okrutnost stanovnicima Paga. Pavlović ne navodi razlog spomenutih okrutnosti. Međutim, vrlo je vjerojatno da Pažani opet nisu htjeli priznati zadarsku vlast nad otokom. Tu tvrdnju možemo potkrijepiti i Pavlovićevim riječima: *...fuit captum Bellota de Pago...et ductus fuit in Pagum aliquibus vulneribus vulneratus et cras de mane dominus Paulus de Georgiis, comes Pagi, fecit ipsum suspendere per ipsius famulum ad furcas...*²⁰³ Kao što možemo vidjeti, postojao je otpor prema novoizabranom zadarskom knezu Paga. Dakle, ne čudi što su Zadrani toliko htjeli dominirati otokom Pagom. Ipak su paške solane zadarskim plemićima donosile

²⁰⁰ „...Vratili su se spomenuti poslanici s odlukom odbijanja spomenute predaje. Očito je kako naš gospodin kralj neće pristati na vraćanje otoka Paga, osim pod uvjetom da mi (Zadrani) uzdržavamo na svoj trošak zadarski kaštel...“, *Memoriale*, 29.

²⁰¹ O Pavlovićevoj funkciji šibenskog kneza detaljnije pogledati: *Memoriale*, 29 - 31.

²⁰² „...U Glavnom zadarskom vijeću, u kojem je bilo 53 plemića, neodlučno je bilo 6 (plemića), jedan protiv, a ostali su odlučili: da se sve kuće koje su stanovnici Paga imali na otoku Pagu unište, odnosno da se sruše do temelja, i da se sve solane, zemlje, mjesta i što god imaju na otoku Pagu treba confiscirati u korist zadarske općine...“, *Memoriale*, 35.

²⁰³ „...Uhvaćen je bio Bellota s Paga i ranjen s nekoliko rana doveden je na otok Pag. Sutradan Filip Jurjević, knez Paga, objesio ga je uz pomoć svoga sluge...“, *Memoriale*, 39.

ogromnu dobit. Utvrđeno je da je 99 osoba iz 37 zadarskih plemićkih obitelji bilo, na neki način, povezano sa solanama i soli koja se proizvodila upravo na otoku Pagu.²⁰⁴ Zadranima je koristilo doći u posjed najvažnijih jadranskih solana–upravo onih na otoku Pagu. Stoga ne čudi što se grad Zadar s tolikim žarom borio za potonje solane. Upravo te solane omogućile su uspon zadarskoga društva.²⁰⁵ Bitno je istaknuti da Pavao Pavlović, kao zadarski plemić, nije imao nikakvih udjela u solanama na Pagu.²⁰⁶ Smatra se da je profit crpio iz neke druge djelatnosti.

Nadalje, iz Pavlovićeve djela saznajemo da 12 plemića (među kojima je i Pavlović) donose odluku o uvođenju otoka Novalje pod vlast zadarske općine.²⁰⁷ 1406. godine zadarska općina uvedena je u posjed Novalje.²⁰⁸ Sve navedeno upućuje na zaključak da su Zadrani htjeli držati monopol nad proizvodnjom i trgovinom soli na tom području. Na kraju svoga djela Pavlović govori da je upravo on izabran za kneza otoka Paga. Stoga zaključujemo da Pavlović, kroz cijelo djelo, detaljno izvještava o zadarsko-paškim sukobima pretendirajući na obavljanje spomenute funkcije. Također, činjenica da su zadarski plemići postavili Pavlovića knezom Paga svjedoči o njegovom značajnom ugledu. Iz navedenog proizlazi kako je *Memoriale* vrlo bitan izvor ne samo za poznavanje politike grada Zadra već i kao vrlo iscrpan izvor za poznavanje utjecaja paških solana na vanjsku politiku grada Zadra.

4.4. Pavao Pavlović-„o sebi“

U prethodnim poglavljima mogli smo primijetiti da je Pavao Pavlović jedna od najistaknutijih političkih osoba u gradu Zadru i njegovoj bližoj okolini. Zbog toga ćemo sada detaljnije objasniti sve političke funkcije koje je obavljao. Osim toga, namjera nam je saznati nešto više o svakodnevnom životu u gradu Zadru na temelju Pavlovićevog bogatog životopisa.

Naime, Pavlović 1382. godine prvi puta u djelu navodi sebe kao zadarskog suca²⁰⁹. Tada je u grad Zadar stigao knez Butko Kurjaković, starješina krbavski. Povodom tog događaja Pavlović, kao i ostali zadarski vijećnici, prisegnuli su na savez sa spomenutim knezom, radi saveza s kraljicama Elizabetom i Marijom. Dok je obavljao funkciju zadarskog

²⁰⁴Detaljnije o važnosti solana na otoku Pagu pogledati: Serđo DOKOZA, „Zadarsko plemstvo i sol u drugoj polovici 14. i početkom 15. stoljeća“, *Povijesni prilozi* 49., 2015., 85 - 125.

²⁰⁵ Tomislav RAUKAR, „Komunalna društva u Dalmaciji u anžuvinskom razdoblju“, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 1983. - 1984., 244.

²⁰⁶DOKOZA, n.dj., 111.

²⁰⁷*Memoriale*, 40.

²⁰⁸*Memoriale*, 41.

²⁰⁹*Memoriale*, 5.

rektora (suca)²¹⁰, Pavao je dobio zadaću čuvanja ključa srebrne škrinje sv. Šimuna u kojoj su pohranjene moći sv. Šimuna.²¹¹ Možemo primijetiti da je kroničar osobito ponosan na dobivenu zadaću. Sukladno s navedenim Pavlović izvještava: *...primus rector qui incoepit servare dictam clavem, mandato dominarum reginarum praedictarum, ego fui...*²¹². Ovdje možemo vidjeti Pavlovićev ponos zbog već spomenute zadaće. Također, Pavao navodi sebe kao jednog od opunomoćenika koji su imali zadaću rasprodati imovinu urotnika iz 1384. godine.²¹³ Navedeno sugerira da je upravo ta zadaća bila povjerena baš njemu jer je ionako pripadao vodećim političkim krugovima. Dakle, možemo vidjeti Pavlovićevu proanžuvinsku politiku.

Za kneza grada Trogira Pavlović je izabran 1386. godine.²¹⁴ Pavlova supruga Grubula, kojom se oženio 1386. godine, bila je rodom iz Trogira. O Grubuli se malo zna. Donekle se može zaključiti kako je podrijetlom iz ugledne trogirске obitelji Cega.²¹⁵ Po svemu sudeći brak s Trogirankom dodatno je doprinjeo Pavlovićevom povezivanju s trogirskim patricijatom te je godinu dana nakon sklapanja braka postao trogirski knez. Međutim, iste te godine Pavao izvještava: *...populus Tragurii expulit me manu armata ob officio dicti comitatus...*²¹⁶ Kao posljedica zarobljeničtva kraljica Elizabete i Marije u Novigradu, u gradu Trogiru oslabila je proanžuvinska stranka, a suprotna politička stranka preuzela je vlast. Vjeruje se da je to razlog zašto su Pavlovića oružano izbacili iz grada i oduzeli mu funkciju trogirskog kneza. Međutim, ne možemo isključiti činjenicu da je Pavao bio stranac u gradu Trogiru. To je, također, mogao biti razlog njegova gubitka spomenute političke funkcije. Pavlovićeva naklonost anžuvinskoj dinastiji očita je u njegovom djelu. Tako je upravo on na čelu zadarskog poslanstva koje 1387. godine pozdravlja oslobođenu kraljicu u Ninu.²¹⁷ Na isti način Pavao traži pomoć od krčkog kneza Ivana Frankopana u vrijeme kada je bosanska vojska pustošila zadarski teritorij. Dakle, Pavlović je uživao veliko povjerenje najuglednijih zadarskih plemića koji su ga zato odredili osobom koja će isposlovati potrebnu oružanu pomoć. Pavlović izvještava da je u tom zadatku

²¹⁰Pavlović je bio izabran za zadarskom rektora čak 16 puta: 1382., 1389., 1391., 1392., 2x 1394., 1395., 1396., 2x 1397., 1398., 1399., 1404., 1407., godine.

²¹¹ Kraljica Elizabeta, žena Ludovika I. Anžuvince darovala je novce za izgradnju srebrne škrinje u kojoj su pohranjene moći sv. Šimuna. To darivanje dogodilo se 1377. godine kada je spomenuta kraljica boravila u Zadru., KLAIĆ, n.dj., 322.

²¹² „...Bio sam prvi rektor koji je započeo čuvati spomenuti ključ, na zahtjev naših gospođa kraljica...“
Memoriale, 7.

²¹³*Memoriale*, 6.

²¹⁴*Memoriale*, 9.

²¹⁵ ANZULOVIC, n.dj., 89.

²¹⁶ „...Stanovnici Trogira su me oružano izbacili sa spomenute funkcije...“*Memoriale*, 10.

²¹⁷*Memoriale*, 11.

bio uspješan i da je za nekoliko dana stigla pomoć krčkog kneza Frankopana.²¹⁸ Kasnije u djelu primijećujemo da je Pavlović vrlo razočaran porazom koji je doživjela kraljevska vojska. Kao što smo već spomenuli, Pavlović poraz kod Vrane označava kao sramotan (*turpiter*).

Osim toga, Pavlović je bio jedan od poslanika koji su išli u Knin Sigismundovom banu Detriku Bubeku 1390 godine. Riječ je bila o stanju kada su gotovo svi dalmatinski gradovi priznali vlast bosanskoga kralja Tvrtka. Ustrajni u svojoj vjernosti, zadarski poslanici očekuju od spomenutog bana pomoć. Zbog toga, proanžuvinska stranka u gradu Zadru radila je sve kako bi se održala na vlasti. Pavlović je s jedne strane, kao i drugi pristaše Sigismunda, bio na strani legitimne dinastije, dok je s druge strane, vukao diplomatske poteze te je održavao političke veze s protivnicima *e.g.* 1392. godine Pavlović diplomatski prima u grad bosanskog bana Vuka Vukčića. Kao što možemo vidjeti, grad Zadar nije bezuvjetno pokoran Sigismundu. *Fidelitas Zadrana* ovisi o koristi koju su imali od pojedinih vladara. Naime, Zadranici su vodili sukobe sa Sigismundovim banom. Zbog toga i Pavlović „nudi vjernost“ sada jednome, a sada drugome protukandidatu. Štoviše, Pavlović 1393. godine odlazi u Klis²¹⁹ banu Vuku kao poslanik svoga rodnoga grada. Nadalje, u službi rektora, tj. kao *senior rector existens* („najstariji rektor među trenutnim rektorima“), dobio je dužnost čuvanja jednog od tri ključa škrinje sv. Šimuna.²²⁰ Na ovome mjestu u djelu opet vidimo Pavlovićev ponos zbog dobivanja spomenute dužnosti čuvara. Dakle, Pavlovića možemo okarakterizirati kao vrlo ambicioznog zadarskog političara koji je sebe smatrao najizvrsnijim. To potvrđujemo i činjenicom da sebe ubraja u 10 najizvrsnijih plemića poslanih pred Sigismunda na kninski sabor²²¹ 1397. godine. Iste godine (u vrijeme Pavlovićeve rektorske službe) gradi se kapelica sv. Šimuna u Zadru, a Pavao dobiva čast postavljanja prvog kamena na mjesto gdje će ista biti izgrađena.

O svakodnevnom životu u gradu Zadru saznajemo: *e.g.* za dolazak²²² austrijskog vojvode Albrehta IV. kojega je Pavao primio u grad i razgovarao s njime. Nadalje, velika trgovačka lađa²²³, koje je pristala u zadarsku luku, detaljno je opisana u Pavlovićevom djelu. Detaljan opis trgovine i trgovačkih lađa²²⁴ možda bi mogao sugerirati da je i sam Pavlović

²¹⁸*Memoriale*, 13

²¹⁹*Memoriale*, 17.

²²⁰*Memoriale*, 22.

²²¹*Memoriale*, 23.

²²²*Memoriale*, 26.

²²³*Memoriale*, 27.

²²⁴*Memoriale*, 27.

ulagao svoj kapital u pomorsku trgovinu. Dakako, s obzirom da potvrdu za ovu tvrdnju ne nalazimo u ovome djelu, ona ostaje samo pretpostavka, odnosno na razini hipotetskog domišljanja.

Godine 1399. Pavlović preuzima funkciju šibenskog kneza. Štoviše, šibenski plemići molili su ga da tu funkciju preuzme što prije.²²⁵ Ovo svjedoči o ugledu kojeg je Pavlović imao i izvan grada Zadra, iako postoji mogućnost da si zapravo autor u svome djelu daje malo više na važnosti, nego što je to bilo tako. Također, Pavlović dobiva punomoć za bavljenje pozajmicama²²⁶ u gradu Šibeniku. Autor izvještava o svim pravnim presudama koje je donio. Među tim presudama nalazi se i protjerivanje pojedinaca iz grada Šibenika. Nadalje navodi kada je i koliku plaću dobio. Međutim, trebali bismo istaknuti sljedeće: *...data fuit a generali consilio mihi soli libertas, toto tempore officii mei, in praedicto comitatu posse condemnare ultra statuta Sibenici et bannire omnes malefactores pro libitu voluntatis...*²²⁷ Dakle, autor ističe neobičnu okolnost da dobiva pravo djelovati izvan pravnih okvira reguliranih statutom. Time je svakako koncentrirao ogromnu moć u svojim rukama, jer je od strane gradske komune postavljen iznad temeljnog normativnog vrela. Primjećujemo koliko je autor ponosan na sebe i da zato vrlo detaljno opisuje koga je sve sâm osudio i izgnao iz grada²²⁸. Iz svakodnevnog gradskog života Šibenika Pavlović je 1400 godine zabilježio gradnju obale između šibenskih luka. Ovdje možemo vidjeti Pavlovića kao jednog od glavnih političkih aktera koji utječu i na društveni život grada. Naime, autor navodi sebe kao jednu od osoba koje odlučuju o mjestu postavljanja obale te prisustvuju gradnji.²²⁹

Krajem navedene godine Pavlović se vraća u Zadar. Spletom tadašnjih političkih okolnosti, ali i zahvaljujući taktiziranju zadarskog patricijata koji je mijenjao obojedijenciju onako kako misli da je bolje za grad u cjelini, Pavlović se našao u službi Ladislava Napuljskoga. Obavljao je funkciju vladareva odvjetnika i sakupljača kraljevskog poreza (tridesetine).²³⁰ Iz Pavlovićevih opisa ne možemo saznati kakvo je konkretno stanje bilo u gradu Zadru. Autor samo izvještava o Ladislavovim pokušajima osvajanja gradova čitave Dalmacije. Nadalje, Pavlović obavlja funkciju zadarskog rektora zadnji put 1404. godine. Važno je istaknuti jednu zanimljivost iz toga vremena. Naime, stanovnici otoka Pašmana

²²⁵ *Memoriale*, 29.

²²⁶ *Memoriale*, 29.

²²⁷ „... Dobio sam ovlast od Glavnog vijeća da čitavo vrijeme svoje službe, kao spomenuti knez imam ovlast djelovati izvan šibenskog statuta i izgnati po svojoj volji sve zločince...“, *Memoriale*, 30.

²²⁸ Pavlović navodi kako je i pojedine osobe izgnao na svoje zadovoljstvo (*nostri beneplacitum*). O kojim osobama je riječ pogledati : *Memoriale*, 30.

²²⁹ *Memoriale*, 31.

²³⁰ *Memoriale*, 35.

žalili su se na mrtvu ženu koja napade mještane otoka. Tadašnji rektori (među kojima je i Pavlović) dobivaju zamolbu od stanovnika Pašmana da iskopaju tijelo te „navodno“ preminule žene i da joj probiju prsa kolcem.²³¹ Ako se tako postupi, smatrali su da će nevolje na otoku prestati. Zanimljiv je i opis pojave životinje s 8 nogu, glavom i dva repa.²³² Pred kraj samoga djela Pavlović je uglavnom zaokupljen vremenskim prilikama i zanimljivim događajima iz lokalne zajednice. Na samome kraju djela saznajemo da je Pavlović postao knezom otoka Paga.

Na kraju preostaje zaključiti da Pavlović, gotovo poput današnjeg modernog novinara, pruža čitatelju više ili manje detaljan opis zajednice Zadra i okolice od kraja 14. do početka 15. stoljeća. To postiže vrlo precizno i točno. Razlog tome činjenica je što je Pavao, odlučujući u važnim političkim situacijama, imao pristup informacijama. Stoga *Memoriale* pruža niz korisnih podataka o Pavlovićevim državnim poslovima i njegovom sudjelovanju u upravi grada Zadra, Šibenika i Trogira sve do 1408. godine. Izvijestio nas je što, kada, tko, gdje i kako se odvijalo u pojedinim zajednicama. U manjoj mjeri Pavao iznosi podatke o svojoj obitelji, a nasuprot tome vrlo detaljno i precizno iznosi političke funkcije koje je obavljao. Osim navedenog, autor se potrudio iznijeti i pojedine zanimljivosti kao što smo gore mogli vidjeti.

5. Zaključak

Pavlovićev *Memoriale* predstavlja važan izvor poznavanja političko-društvenih prilika u gradu Zadru i Dalmaciji krajem 14. i početkom 15. stoljeća. Na početku ovoga rada utvrdili smo obiteljsku pripadnost Pavla Pavlovića. Također, objasnili smo Pavlovu političku ulogu u gradu Zadru, ali i shvatili da je Pavao bio cijenjen i izvan zadarske općine. *Paulus de Paulo* bio je istaknuti zadarski patricij, ljetopisac, dugogodišnji rektor (sudac), knez (Trogira, Šibenika i Paga) te izaslanik kraljica Elizabete i Marije, Sigismunda i Ladislava Napuljskog. Zatim smo se usmjerili na žanrovsku pripadnost Pavlovićeva djela. Uočili smo da *Memoriale* s razlogom možemo nazvati i ljetopisom, i dnevnikom i kronikom. Zaključno, Pavlović je

²³¹ Cijelu priču pogledati: *Memoriale*, 39.

²³² *Memoriale*, 40.

tijekom cijelog djela *Memoriale* odgovarao na pet temeljnih novinarskih pitanja: tko, što, kada, gdje i kako.

U središnjem dijelu ovoga rada prikazali smo Pavlovićevu perspektivu na društveno-političke okolnosti u gradu Zadru. Dakle, *Memoriale* obuhvaća događaje iz autorova privatnog života, političke događaje u gradu Zadru, vremenske promjene, Pavlovićeve političke funkcije te svakodnevni gradski život. Prvo smo analizirali Pavlovićev odnos prema aktualnim vladarima i trenutačnoj političkoj situaciji. Vidjeli smo da u razdoblju nakon Zadarskoga mira, kada je Dalmacija ponovno došla pod vlast ugarsko-hrvatske krune, dolazi do bitnih političkih promjena na području cijele Hrvatske i Ugarske. Pavlović ne bilježi mnogo podataka o vladavini Ludovika I. Anžuvinca, ali predstavlja važan izvor za proanžuvinsku politiku u gradu Zadru. Nadalje, *Memoriale* donosi niz podataka o razdoblju nakon Ludovikove smrti kada je došlo do borbi za hrvatsko-ugarsku krunu. Tako smo iz Pavlovićevih zapisa mogli uočiti promjenjivu politiku grada Zadra prema aktualnim vladarima. Odnosno, mogli smo vidjeti da se Pavlović (kao i ostali članovi zadarskog patricijata) prvo oslanja na nasljednike kralja Ludovika, Mariju i Sigismunda, a kasnije, u izmijenjenim političkim prilikama, opredjeljuje se za Ladislava Napuljskoga. Nismo primijetili direktnu osobnu pristranost autora prema određenoj stranci ili političkoj osobi, ali smo uočili kako Pavlović taktizira kao pravi političar. Dakle, Pavao je s jedne strane, kao i drugi pristaše Sigismunda bio na strani legitimne vlasti, dok je s druge strane, taktizirao i održavao političke veze s protivnicima. U djelu nigdje ne možemo primijetiti Pavlovićevu direktnu naklonost određenom vladaru. Možemo tvrditi da je Pavlović (kao i ostali članovi patricijata) bio sklon anžuvinskoj politici samo dok je koristila gradu Zadru, ali ne i bezuvjetno. Stoga zaključujemo da su Zadrani bili spremni na sve političke opcije osim na onu koja bi ih vratila pod vlast Mletačke Republike. Dakle, Pavlović je svjestan svojih zapisa te zbog toga sve događaje bilježi vrlo diplomatski. Prije svega, važno je istaknuti da je Pavao zadarski patricij koji bilježi događaje koje su upravo njemu važni, a koji nisu nužno u političkom smislu najvažniji u trenutku zapisivanja. Uz navedeno, Pavlović se trudi biti objektivan u svom zapisivanju. Međutim, na pojedinim mjestima u djelu daje sebi previše na važnosti, kao i patricijatu. Nadalje, analizirali smo stranačke sukobe u gradu Zadru, Splitu i Trogiru. Zapazili smo da Pavao vrlo detaljno, ali „diplomatski“, opisuje spomenute stranačke sukobe jer je i on sudjelovao u njima. Ni na jednom mjestu ne možemo uočiti Pavlovićevu direktnu osobnu pristranost prema jednoj od stranaka ili političkih osoba, ali na metatekstualnoj razini vidjeli smo Pavlovićevu opredjeljnost za patricijat. Nadalje, bavili smo

se borbom Zadranina za prevlast nad otokom Pagom. Naime, djelo *Memoriale* pokazalo se bitnim izvorom poznavanja utjecaja paških solana na politiku grada Zadra. Na kraju ovoga rada, kroz Pavlovićeve političke funkcije, nastojali smo iznijeti podatke o svakodnevnom životu grada Zadra.

U cjelini *Memoriale* predstavlja politički uvjetovano djelo. Pavlović, kao pravi političar, pazi što zapisuje, jer je svjestan da o tome ovisi njegova politička karijera. Na kraju, došli smo do zaključka kako je Pavlović napisao *Memoriale* prvenstveno kao dnevnički zapis, koji je eventualno u budućnosti trebao prerasti u nešto više. *Memoriale* stoga, predstavlja vrlo kompleksno djelo koje nas na prvom mjestu izvještava o političkim događanjima, u kojem autor sebi daje na važnosti (više nego što je potrebno) pa opisuje svoje političke funkcije i pojedine događaje iz obiteljskog života, uz poneke (Pavloviću zanimljive) događaje iz lokalne zajednice.

6. Izvori i literatura

Izvori:

- *Memoriale Pauli de Paulo, patritii Iadrensis (1371-1408)*, digessit Ferdinandus Šišić, Zagreb, 1904.

Literatura:

- ANDREIS, Mladen, *Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji (1805)*., Muzej grada Trogira, 2006.
- ANZULOVIĆ, Ivna, „Pavao Pavlović–istaknuti Zadranin 14.i 15. stoljeća (oko 1330.-33 – 1416.)“, u: *Zadarska smotra 1-2, časopis za kulturu, znanost i umjetnost*, Matica hrvatska, Zadar, 1995., 75. - 111.

- BENYOVSKY LATIN, Irena, *Srednjovjekovni trogir*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009.
- DOKOZA, Serđo, „Zadarsko plemstvo i sol u drugoj polovici 14. i početkom 15. stoljeća“, *Povijesni prilozi* 49., 2015., 85 - 125.
- ENGEL, Pál *Realm of St. Stephen: A History of Medieval Hungary 895 - 1526*, I. B. Tauris Publishers, London - New York, 2001.
- GRBAVAC, Branka, „Zadarski plemići kao kraljevski vitezovi u doba Ludovika I. Anžuvinca“, *Acta Histriae* 16. 1 - 2, 2008., 89. - 116.
- HANÁK, Péter, *Povijest Mađarske, Barbat*, Zagreb, 1995.
- JAKIĆ-CESTARIĆ, Vesna: „Obiteljska pripadnost zadarskog kroničara Paulusa de Paula“, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 23, Zadar, 1983-1984., 48. - 65.
- KARBIĆ, Damir-ČORALIĆ, Lovorka, „Prilozi za životopis Pavla de Paulo“, *Rasprave iz hrvatske kulturne prošlosti*, knjiga 1, Zagreb, 1998., 63. - 68.
- KLAJIĆ, Nada-PETRICIOLI, Ivo: *Zadar u srednjem vijeku do 1409.*, *Prošlost Zadra*, knj.2, Filozofski fakultet Zadar, Zadar, 1976.
- KLAJIĆ, Vjekoslav, *Povijest Hrvata II.*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1974.
- KONTLER, László, *Povijest Mađarske, srednja europa*, Zagreb, 2007, 109.
- RAUKAR, Tomislav, „Komunalna društva u Dalmaciji u anžuvinskom razdoblju“, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 1983. - 1984., 243. - 249.
- RAUKAR, Tomislav, *Hrvatsko srednjovjekovlje. Prostor, ljudi, ideje*, Zagreb, 1997.
- ŠANJEK, Franjo, *Povijest Hrvata I.*, Školska knjiga, Zagreb, 2003.
- ZLATAR, Andrea, „Memoriale Pauli de Paulo patritii Iadrensis“, u: *Dani Hvarškoga kazališta: građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, vol. 17, 1991., 241. - 250.
- ZLATAR, Andrea, „Memoriale Pauli de Paulo patritii Iadrensis“, *Mogućnosti* 38 (1991) 1-2, 188-195.

Web izbori:

- Hrvatski biografski leksikon leksikografskog zavoda Miroslava Krlež. hr., Grisogono, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=7822> , (zadnji pristup: 18. 6. 2017.)

- Enciklopedija. hr Varikaš, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63919>
(zadnji pristup:18. 6. 2017.)
- Enciklopedija. hr. Karnarutić, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30618>
(zadnji pristup:18. 6. 2017.)